

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

**BAKALÁŘSKÉ / PREZENČNÍ STUDIUM
2009 – 2013**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Václav Slavík

Politický vězeň – Dana Němcová

Praha 2013

**Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Anna Huliciusová**

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR / FULL-TIME STUDIES

2009 - 2013

BACHELOR THESIS

Václav Slavík

Prisoner of state – Dana Němcová

Prague 2013

The bachelor Thesis Work Supervisor:
Mgr. Anna Huliciusová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autora

Poděkování

Rád bych poděkovat paní Mgr. Anně Huliciusové za ochotné vedení této bakalářské práce. Další mé poděkování patří paní Daně Němcové, která velmi vstřícně přistoupila k našemu rozhovoru.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá životním příběhem mluvčí Charty 77 Dany Němcové a událostmi, které měly vliv na její profesní i osobní život. V první části práce je přiblížen nástup komunismu k moci, politické procesy s třídními neřádky a celkové prosazování marxisticko-leninských ideálů ze strany komunistů u nás. Další část této bakalářské práce bližším způsobem přibližuje okolnosti, které vedly ke vzniku Charty 77 a VONSu – dvěma organizacím, ve kterých se Dana Němcová významným způsobem angažovala. Praktická část pak obsahuje rozhovor autora s bývalou politickou vězenkyní Danou Němcovou, který zprostředkovává její pohled jakožto přímého účastníka politického boje proti totalitnímu režimu.

Klíčové pojmy

Charta 77, Dana Němcová, disidentství, političtí vězni, komunismus, rozhovory, Plastic People, politické procesy

Annotation

This Bachelor Thesis describes the life story of Charter 77 spokeswoman Dana Němcová and the events that influenced her professional and private life. The first part of the Thesis outlines the seizure of power by the Communist Party, political trials with class enemies and overall enforcement of Marx-Leninist ideals by the communists in our country. Next part of this Thesis depicts the circumstances that led to the birth of Chart 77 and VONS – two organizations in which Dana Němcová became significantly involved. The practical part consists of the interview with Dana Němcová which presents her point of view as the direct participant in the struggle against the totalitarian regime.

Key words

Chart 77, communism, Dana Němcová, dissident, Plastic people, political prisoners, political processes, talks

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1 POLITICKÁ SITUACE PO ROCE 1948	10
1.1 Nástup komunismu	10
1.2 Politické procesy	12
1.3 Změny ve vedení strany	13
1.4. Období normalizace	17
2 KAUZA „PLASTIC PEOPLE“	18
2.1 Underground	18
2.2 The Plastic People of the Universe.....	20
3 CHARTA 77.....	24
3.1 VONS	28
3. Charta 77 v osmdesátých letech	29
PRAKTICKÁ ČÁST	
4 ROZHOVOR S DANOU NĚMCOVOU	31
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	58
PŘÍLOHY.....	I

Úvod

Tato bakalářská práce zprostředkovává čtenáři pohled na politický vývoj společnosti v Československu od konce druhé světové války do začátku devadesátých let 20. století. Soustřeďuje se především na vývoj politické situace, nástup komunistů k moci, na odpor části národa vůči totalitnímu režimu, na některé formy disentu a represi státní moci proti němu.

Předkládá chronologický vývoj vybraných hlavních historických událostí, které měly zásadní vliv na potlačování občanských práv a politických svobod obyvatel naší země, resp. tehdejšího Československa. Popisuje politickou situaci, která vedla ke vzniku nezávislých občanských iniciativ. Detailněji se zaměřuje zejména na problematiku undergroundu a související novou vlnu politických soudních procesů, které byly v sedmdesátých letech dvacátého století jedním z impulsů vedoucích ke vzniku občanských iniciativ, jako byly např. Charta 77 nebo Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.

Problematika bezpráví totalitního režimu vládnoucího v naší zemi přes čtyřicet roků byla v uplynulých letech rozebírána velmi často. Stejně tak se široká veřejnost měla možnost podrobně seznámit s osudy mediálně známých disidentů, ať to byl například Václav Havel, Jiří Dienstbier, Jan Ruml nebo Alexand Vondra. Vedle těchto dnes všeobecně známých osobností působila v československém disentu také řada neméně aktivních odpůrců režimu a zastánců lidských práv, kterým se již takové mediální pozornosti nedostalo. To vedlo autora k tomu, že jednotlivé historické události v této práci konfrontoval se subjektivní výpovědí psycholožky a disidentky Dany Němcové, která se osobně aktivně účastnila politického odboje proti totalitnímu komunistickému režimu. Autentický autorův dialog s paní Němcovou, uskutečněný po více jak dvaceti letech od pádu komunismu, popisuje životní osudy této politické vězeňkyně, signatářky a mluvčí Charty 77 a zároveň dává nahlédnout do denní reality „třídního boje“ sedmdesátých let 20. století z pohledu jeho přímého

účastníka. Některé z odpovědí paní Němcové autor konfrontuje s jejími již dříve publikovanými vzpomínkami.

Teoretická část

1. Politická situace po roce 1948

1.1 Nástup komunismu

Konec druhé světové války přinesl do Evropy nejen pocit radosti z vítězství nad státy Fašistické osy, ale také těžkou společenskou a hospodářskou krizi. Tento problém se týkal především států střední a východní Evropy. Krize z konce války byla úrodnou půdou pro Stalinův Sovětský svaz a pro jeho touhu vybudovat velkolepé sovětské impérium. Stalin využil osvobozujícího tažení Rudé armády střední Evropou a osvobozené země již nehodlal opustit.

V Stalinově Sovětském svazu panoval tvrdý komunismus, ideologie vycházející z učení Marxe a Engelse z poloviny 19. století. Komunismus se v Rusku stal vládním programem již v roce 1917. V roce 1919 nechal tehdejší prezident Sovětského svazu Vladimír Iljič Lenin založit tzv. Kominternu (Komunistická internacionála). Tato mezinárodní komunistická organizace měla za cíl celosvětovou propagaci komunistické doktríny a prosazování světové revoluce.¹

V Československu byla založena první komunistická strana již v roce 1921. Po druhé světové válce počínaje únorovým pučem roku 1948 do roku 1953 probíhalo tzv. zakladatelské období komunistického režimu. V této době vládnoucí komunisté vytvořili veškeré mechanismy diktatury, které s určitými kosmetickými úpravami využívali až do pádu své moci v roce 1989. Došlo k velkým změnám na poli politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním. Tyto změny se přímo dotýkaly všech obyvatel země bez výjimky. Komunistická strana vedená Klementem Gottwaldem se ujala přední pozice na našem politickém poli a nastolila diktaturu jedné politické strany jdoucí ruku v ruce se Sovětským svazem. Během krátké doby změnila dosavadní

¹ HARNA, Josef. *Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Historický ústav AV ČR, 2007 s. 105- 123 ISBN 978-80-7286-110-1

společenský systém a nahradila jej novým, nedemokratickým, zcela ovládaným komunisty. Tyto změny zcela změnily dosavadní sociální hodnoty. Vnesly mezi občany problematiku tzv. třídního boje (napětí mezi jednotlivými třídami obyvatel). Komunisté v rámci třídního boje nehledají nepřítele za hranicemi země, ale přímo mezi svými spoluobčany. Tyto nepřátele nacházejí v lidech odlišného politického přesvědčení a nazývají je třídními nepřáteli. Díky třídnímu boji došlo k vytvoření velkého napětí mezi občany. Docházelo k rozpadům sociálních vazeb mezi přáteli, ale i uvnitř rodin.

Komunisté podnikli ideologické tažení proti náboženství. Dokázali pozměnit nebo dokonce úplně zrušit zaběhlé tradice a zvyky. Podařilo se jim zcela ovládnout monopol moci, kterého se pak po příštích několik desetiletí odmítali vzdát.² Došlo k nastolení totalitního režimu, díky kterému občané přišli o práva běžná v demokratických státech. Represivní složky, mezi které patřila jak státní tak tajná policie, získaly větší pravomoce a byly pověřeny důkladnou kontrolou společnosti. Jakákoliv protistranická aktivita byla tvrdě trestána. Komunistická strana měla pod kontrolou veškeré prostředky ozbrojené moci. Veškerá média byla cenzurována. Někteří autoři se shodují na tom, že vzorem k vybudování tohoto systému byl komunistům Protektorát Čechy a Morava z let 1939 -1945³. Veřejné mínění ztratilo svou funkci kontrolora moci. Možnost svobodně se projevit prakticky zanikla. Systematická cenzura medií měla za následek úplný zákaz dovozu zahraničního tisku. Pod hrozbou zániku se musela jednotlivá média řídit pokyny komunistických institucí a prezentovat pouze podstrčená nebo prověřená témata. Tomuto faktu se lidé bránili tím, že zprávy, které by nevyhovovaly stávajícímu režimu, šířili za pomoci různých letáků nebo prostřednictvím vlastních necenzurovaných zpráv. Pokud režim takového samozvané nakladatele odhalil, hrozily jim neúměrně vysoké tresty.⁴

2 KAPLAN, K. - PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. s. 18-19 ISBN 978-80-7364-049-1

3 ESANCON, Alain. *Nemoc století. Komunismus, nacismus a holocaust*. 1. vyd. Praha: Themis, 2000. s. 37 ISBN 80-85821-3

4 KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948 – 1953*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. s. 54-55 ISBN 80-04-25700-3

1.2 Polické procesy

V dobách vlády komunistů v Československu po tzv. „Vítězném únoru“ bylo běžné likvidovat odpůrce režimu vykonstruovanými politickými soudními procesy. První vlna těchto procesů proběhla v letech 1948 – 1954, druhá pak v sedmdesátých letech dvacátého století. Při výsleších byli zadrženi často bití a týráni, často byli nuceni dlouhodobě snášet až nelidské zacházení. Oběťmi těchto soudních procesů byly lidé, kteří vyvíjeli protikomunistickou aktivitu, nebo byli z jiných důvodů režimu nepohodlní. Smutně nejproslulejší je jistě monstrproces s JUDr. Miladou Horákovou, političkou za Českou stranu národně socialistickou. Po svém zatčení 29. září 1949 byla doktorka Horáková dlouhé měsíce vyslýchána a nucena k doznání. Podsouvanou vinu však nikdy nepřiznala. Psychickému i fyzickému násilí do poslední chvíle odolávala s neobyčejným osobním hrdinstvím. Soudní proces s názvem „Proces s Miladou Horákovou a spol.“ byl veden proti doktorce Horákové a dalším zástupcům z prostředí Národně socialistické strany, ale i členům Lidové strany a trockistovi Závišovi Kalandrovi (celkem 13 osob) z důvodu jejich aktivní účasti v tajném i veřejném protikomunistickém odboji. Procesu byl přikládán velký význam. Komunisté v něm chtěli před veřejností názorně demonstrovat svou moc a vyvolat u svých odpůrců strach. V průběhu procesu byli přizváni na pomoc i sovětsí poradci, kteří měli bohaté zkušenosti z vedení obdobných politických procesů v SSSR, a celý proces byl prezentován jako odpověď na „americkou reakci“. Během procesu byla postupně vznášena další obvinění, až počet žalovaných vzrostl na 639 osob. Obžalovaní byli viněni z velezrady, ničení režimu, přípravy teroristických vražd apod. Příprava na jednotlivá, často veřejná soudní přelíčení byla velmi důkladná a sloužila propagandě režimu.⁵ Předkládáním lží a vynucených falešných přiznání některých odsouzených bylo manipulováno s veřejným míněním obyvatelstva a občané byli představiteli režimu nuceni a manipulováni k podepisování se pod žádost o nejvyšší trest

⁵ *Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice* [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/proc/proc_horakovam.php>

pro souzené v tomto procesu.⁶ Jednalo se o „masové volání po krvi.“ Dne 8. června 1950 skutečně byli doktorka Milada Horáková, Jan Bouchal, Oldřich Pelc a Závěš Kalandra odsouzeni k trestu smrti. Další čtyři lidé byli odsouzeni k doživotí a zbylých pět ze skupiny obžalovaných k trestu odnětí svobody od 13 do 28 let.⁷ I přes velký nesouhlas některých známých zahraničních osobností byly tresty smrti 27. června 1950 vykonány. K plné rehabilitaci odsouzených došlo až v roce 1990 po pádu komunistického režimu a dnes jsou tyto procesy označovány za justiční vraždy.

Komunistický režim často do role třídního nepřítele stavěl i zástupce z vlastních řad, jako tomu bylo například v roce 1952 v procesu s bývalým generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským a některými dalšími předními komunisty. Tento proces byl nařízen až z Moskvy a byl směřován proti čtrnácti čelním funkcionářům KSČ a dalším vysokým státním úředníkům.⁸ Jedenáct z obžalovaných bylo odsouzeno k smrti.

Uvedené procesy byly pouze ty nejznámější. Dle historických pramenů bylo na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky číslo 231/1948 Sb. vyneseno více než 230 trestů smrti a na sto tisíc občanů bylo odsouzeno k dlouholetým trestům vězení. Navíc desetitisíce lidí byly uvězněny a deportovány do pracovních táborů bez soudu.

1.3 Změny ve vedení strany

Na začátku padesátých let pokračovalo v Československu znárodňování, další likvidace živnostníků i politické procesy, to vše za účelem upevnění komunistického režimu řízeného z Moskvy. 5. března 1953 však zemřel sovětský vůdce Stalin. To vyvolalo v Sovětském svazu velké obavy z možnosti změny tzv. studené války ve válku otevřenou. Sovětský svaz se začal připravovat na novou válku. Soustředění na válečné přípravy sebou přineslo

⁶ Viz. Praktická část „Rozhovor s Danou Němcovou“

⁷ KAPLAN, K. - PALEČEK, P., *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.

1.vyd. Brno: Barrister&Principal, 2008. s. 60 – 66 ISBN 978-80-7364-049-1

⁸ tamtéž s.124

značnou krizi hospodářství. Proto se o období v SSSR po Stalinově smrti říká, že země nabrala „Nový kurz“. To znamenalo nepatrné uvolnění tamních poměrů v oblasti vnitřní politiky.

Krátce po návratu ze Stalinova pohřbu 14. března 1953 nečekaně zemřel i československý prezident Klement Gottwald. Za jeho nástupce byl zvolen Antonín Zápotocký. Ten zprvu sliboval pokračování v Gottwaldově odkazu pevné ruky. Republika se však nořila do stále hlubší ekonomické krize. Kolektivizovaný zemědělský venkov nezvládal produkovat a dodávat potraviny do měst. Vlivem politickým procesů se na potřebných místech nedostávalo odborníků, kteří naopak plnili státní vězení a pracovní tábory.

1. června 1953 proběhla tzv. „Československá měnová reforma“, díky které přišli českoslovenští občané o desítky miliard uspořených korun a významně se tak snížila celková dosavadní životní úroveň. Díky Československé měnové reformě ztrácela vláda podporu významné části dělnictva i zemědělců. Docházelo k četným stávkám. Perzekuce politických a třídních nepřátel probíhaly nadále i v roce 1954. Proti probíhajícím demonstracím bylo připraveno zakročit mimo jiné i vojsko. V zemi byla taková bída, že spousta lidí, převážně důchodců, neměla z čeho žít.⁹ Na XX. KSSS odstartoval Nikita Chruščov pád Stalinova kultu osobnosti a odhalil pozadí jeho zločinů, což mělo mimo jiné za následek opadnutí důvěry v komunistický systém u další části dosud loajálních stoupenců strany jak v SSSR, tak i v jednotlivých jeho politických satelitech včetně Československa. V roce 1957 zemřel Antonín Zápotocký a prezidentem byl zvolen tehdejší první tajemník strany Antonín Novotný. Tím došlo k personálnímu propojení mezi vedením strany a země.

Dne 11. července 1960 bylo Ústavním zákonem č. 100/1960 Československo prohlášeno za Československou socialistickou republiku. Na jednu stranu docházelo k pozvolnému uvolňování atmosféry a společenských poměrů, čemuž mimo jiné také dopomohla výměna neschopných vedoucích pracovníků, kteří byli na základě své politické příslušnosti do funkcí protekčně

⁹ KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. 1. vyd. Brno: Barrister&Principal, 2005. s. 89 - 95 ISBN 80-865748-98-5

dosazení po únoru 1948, ale na druhou stranu přetrvávala špatná ekonomická situace. S příchodem nové generace straníků přišla také kritika předchozích poměrů. Došlo k upouštění od politických procesů. V roce 1960 se již nepokračovalo v monstrprocesech a proběhla první amnestie politických vězňů.¹⁰

Pokračující ekonomické neúspěchy donutily tehdejší státní vedení přistoupit na významnější změny personálního rázu. Československo nutně potřebovalo funkční reformu. Z tohoto důvodu byl 16. ledna 1968 do funkce prvního tajemníka strany zvolen Slovák Alexander Dubček. KSČ se pod Dubčkovým vedením snažila dát socialismu v Československu „lidskou tvář“ a prosadit reformy, které by se týkaly odstranění byrokracie, činit rozhodnutí na základě demokratického procesu a také splnit to, co bylo lidem opravdu slíbeno. Tento svůj program nazvala tzv. Akčním programem KSČ. Na základě tohoto programu mělo dojít k uvolnění pozic podniků ve smyslu větší nezávislosti na státních orgánech, dále pak ke změně zaměření ekonomiky a také uvolnění poměrů v oblasti vzdělání, kultury a cenzury.

Došlo k dalším personálním změnám ve vrcholném vedení KSČ. 28. 3. 1968 byl Antonín Novotný přinucen abdikovat z funkce prezidenta a dva dny na to byl zvolen nový prezident Ludvík Svoboda.¹¹

Tento vývoj oslabující pevnou ruku sovětů v Československu byl však nepřijatelný pro Sovětský svaz s Leonidem Brežněvem v čele. Pro opětovné upevnění moci bylo nutné názorně demonstrovat sílu a nesouhlas Kremlu s vývojem situace u nás. Během května 1968 proto proběhlo první mapování terénu v ČSR a zajišťování podmínek pro nastávající vojenské cvičení armád Varšavské smlouvy, pod názvem Šumava. V červnu 1968 začalo samotné cvičení, které bylo veřejnosti odůvodněno vojenskými manévry zemí NATO na

10 *60. léta - důsledky vítězství socialismu* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/60/60_01.php>

11 *Akční program KSČ* [online]. [cit. 2013-02-3]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni_pr68.php>

západ od Československa.¹² Po skončení cvičení začalo Československo jednat se zeměmi Varšavské smlouvy, avšak 20. srpna 1968 těsně před půlnocí začaly vstupovat první vojenské jednotky Sovětského svazu, Polska, Maďarska, Bulharska a Německé demokratické republiky na území Československa. Vojska Varšavské smlouvy přijela do Československa na základě tzv. zvacího dopisu, zasláného skupinou nespokojených konzervativních představitelů KSČ, s žádostí o pomoc proti údajné kontrarevoluci. Tím začala další okupace Československa. Došlo k několika vojenským střetům, v ulicích českých měst umírali civilní obyvatelé, odpůrci okupace. Reformní představitelé země byli internováni a nový režim se pokoušel o širokou propagandistickou dezinformaci.¹³

Ve dnech 23. – 26. srpna 1968 došlo v Moskvě k jednání mezi československou a sovětskou stranou, na kterém se usneslo, že je nutné v ČSSR normalizovat poměry. Dále pak byla potvrzena okupace země a došlo také k omezení její suverenity. Zástupci ČSSR museli pod nátlakem souhlasit s „dočasným“ pobytem sovětských vojsk a dalšími podmínkami Sovětského svazu.¹⁴

V roli prvního tajemníka KSČ byl stále Alexander Dubček. Dne 17. 4. 1969 však pod silným politickým tlakem rezignoval a Sovětský svaz požadoval do čela KSČ nového zástupce prosovětského smýšlení. Požadoval takového zástupce, který by pomohl zemi k návratu do marxisticko-leninistických kolejí, upevnil vedoucí úlohu strany ve společnosti, odstranil proreformní nálady a přiblížil tak stát ke stavu před událostmi v lednu 1968. Takovým tajemníkem byl následně zvolen Gustav Husák. Široká veřejnost byla s touto situací velice nespokojena. Mnoho lidí ještě na poslední chvíli využilo volněji střežených hranic a emigrovalo. Většina obyvatelstva však jen mlčky přihlížela obnově

12 POVOLNÝ, Daniel. *Vojenské řešení Pražského jara*. Praha: 2008. [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.army.cz/assets/multimedia-a-knihovna/publikace/vojenska-historie/20-prazske-jaro_i-dil_-internet.pdf>

13 *Rok 1968, neděle 25. srpna 1968* [online]. [cit. 2013-02-3]. Dostupné z WWW: <<http://www.totalita.cz/1968/19680825.php>>

14 *Moskevská jednání v srpnu 1968* [online]. [cit. 2013-02-3]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/mosk_jedn68.php>

mocenské síly KSČ.¹⁵

Byli však i tací lidé, kteří chtěli vyburcovat národ k rezistenci v těchto nešťastných dobách a dobrovolně si zvolili raději smrt než život v nesvobodě. Nejznámější takovým případem bylo sebevražedné upálení vysokoškolského studenta Jana Palacha 16. ledna 1969. V tomto jeho hrdinském činu ho pak následovali další. Jmenovitě to byl: Jan Zajíc, Josef Hlavatý, Miroslav Malinka, Evžen Plocek a další. Od ledna do konce dubna 1969 se pokusilo o sebevraždu z politických důvodů 29 lidí.¹⁶

1.4 Období normalizace

Ke dni 1. 1. 1969 byla ustavena Československá socialistická republika federací dvou národních států, České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky.¹⁷ Téměř celá sedmdesátá až osmdesátá léta nebyla ve znamení zásadních politických změn. Sjezdy KSČ se přizpůsobovaly sjezdům KSSS a byly na nich opět schvalovány tzv. Pětiletky – pětileté plány, které organizovaly hospodářství a ekonomiku jak u nás, tak obdobně i v ostatních zemích Východního bloku. Pětiletky určovaly, kolik přesně se jakého zboží vyrobí, kde se vyrobí a za jakou cenu se bude prodávat. Za účelem zpřísnění kontroly společnosti se opět od roku 1969 posílil vliv cenzury.¹⁸ V rámci posílení cenzury došlo k založení Úřadu pro tisk a informace, který měl za úkol jednotně řídit, kontrolovat a usměrňovat činnost tisku, rozhlasu a televize a ČTK. Úřad se měl zároveň stát konzultačním střediskem předsednictva vlády pro styk s jednotlivými redakcemi.¹⁹ Určitá část společnosti se proti byrokraticko-autoritativnímu komunistickému režimu snažila různě vymezovat. Nejznámějším počinem v této oblasti v sedmdesátých letech byla Charta 77.

¹⁵ DOSKOČIL, Zdeněk; aj. *Česká a Slovenská společnost v období normalizace*. Bratislava: Veda, 2003. s. 31 – 42 ISBN 80-224-0747-X

¹⁶ *Jan Palach – živé pochodně* [online]. [cit. 2013-03-1]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_palachj_poch.php>

¹⁷ DOSKOČIL, Zdeněk; aj. *Česká a Slovenská společnost v období normalizace*. Bratislava: Veda, 2003. s. 49 ISBN 80-224-0747-X

¹⁸ Tamtéž s. 72 – 76

¹⁹ *Cenzura Úřad pro tisk a informace* [online]. [cit. 2013-03-5]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_04.php>

2. Kauza „Plastic People“

Jedním ze zcela zásadních hybných momentů, které vedly ke vzniku Charty 77, byly soudní procesy vedené v sedmdesátých letech v Československu se členy undergroundových hudebních skupin v čele s The Plastic People of the Universe. Reakce na tyto procesy ukázaly, že veřejnosti nebylo lhostejno, co se děje za zavřenými dveřmi soudních síní. Zájem o tuto problematiku mimo jiné projevila řada známých osobností, a to jak z Československa, tak i ze zahraničí. Svůj nelhostejný postoj ukázaly různé osobnosti, jako například lékař a bývalý člen ÚV KSČ František Kriegel, spisovatel a autor manifestu Dva tisíce slov Ludvík Vaculík, budoucí nositel Nobelovy ceny za literaturu básník Jaroslav Seifert nebo německý spisovatel Heindrich Böll, který vyučoval na Kalifornské Universitě v Berkeley. Vládnoucí komunisté, kteří přeci jen aspoň částečně museli brát ohled na světové mínění, tak byli nuceni ze zamýšlených postihů a závěrů poněkud slevit. Potvrdilo se, že pokud se sdruží větší skupina odpůrců z různých sociálních tříd, která si nenechá líbit působené příkoří a začne národu i světu toto bezpráví ukazovat, může mít toto nečekaný význam v boji proti panujícímu totalitnímu režimu. Tento fakt dal v roce sedmdesátsedm vzniknout Chartě 77.²⁰

2.1 Underground

Vznik undergroundu se datuje přibližně do začátku sedmdesátých let. Tato subkultura se od majoritní společnosti odlišovala svým odlišným chápáním sociálního postavení, kultury a systému hodnot. Obrácený systém hodnot lze přiblížit na vnímání toho, co mainstreamová kultura chápe na undergroundové kultuře za špatné a naopak undergroundová na mainstreamové. Majoritní společnost měla vždycky undergroundu za zlé neupravenou vizáž vymykající se běžnému normálu a určitý nevкус v

20 Viz. Praktická část; Rozhovor s Danou Němcovou str. ...

undergroundových dílech. Tento náhled přijde undergroundu povrchní a naopak odsuzuje pohrdání lidskými a občanskými právy nebo aroganci vládnoucí politické reprezentace. Tento nesoulad vedl k vzájemnému opovrhování a ignoraci mezi těmito dvěma kulturami.²¹

Mnoho undergroundových hudebních skupin vznikalo na školách. Dá se obecně charakterizovat, že jádro undergroundu tvořila především vysokoškolská a učňovská mládež do pětadvaceti let. Spojovacím prvkem pro ně byla nespokojenost a nesouhlas s tehdejšími establishmentem a hodnotami konzumní společnosti obecně.²²

Český undergroundový guru Ivan Martin Jirous, přezdívaný „Magor“, charakterizuje ve své knize underground takto: *“Underground není vázán na určitý umělecký směr nebo styl, přestože například v hudbě se projevuje převážně rockovou formou. Underground je duchovní pozice intelektuálů a umělců, kteří se vědomě kriticky vymezují vůči světu, ve kterém žijí. Je to vyhlášení boje establishmentu, zavedenému zřízení. Je to hnutí, které pracuje převážně s uměleckými prostředky, ale jehož představitelé si uvědomují, že umění není a nemá být konečným cílem snažení umělců. Underground vytvářejí lidé, kteří pochopili, že uvnitř legality se nedá nic změnit a kteří ani neusilují do legality vstoupit [...]. Stručně řečeno, underground je aktivita umělců a intelektuálů, jejichž dílo je nepřijatelné pro establishment, a kteří v této nepřijatelnosti nejsou trpni a pasivní, ale snaží se svým dílem a svým postojem o destrukci establishmentu.”*²³

Pro režim se stala tato subkultura hrozbou. Nekontrolovatelně působila na různých soukromých představeních a oslavách a šířila myšlenky proti režimu. Undergroundové hudební skupiny se nedržely normy tzv. LH přehrávek*, tedy norem, které byly formou cenzury a které musely bez výjimky

21 JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. 2. vyd. Praha: Kosmas, 2003. s. 180 ISBN 80-7178-749-3

22 ALAN, J., et al. *Alternativní kultura – Příběh české společnosti 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2001. s. 33 ISBN 80-9000160-6-5

23 JIROUS, Ivan. *Magorův zápisník*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. s. 196 Zpráva o třetím hudebním obrození, ISBN 80-7215-033-2

* LH – lidová hudebníci

splňovat ty skupiny, které chtěly veřejně vystupovat a legálně vydávat svoji tvorbu. Undergroundové kapely tak byly režimem nuceny ke změně hudebního stylu nebo jim bylo zakázáno veřejné vystupování. Těmto kapelám pak nezbývalo nic jiného, než se buď tzv. „vmísit“ mezi kapely s povolením vystupovat a skrýt se tak v jejich stínu, nebo byly odkázány na vystupování v ilegalitě na soukromých projekcích, za což jim však hrozil postih z titulu tzv. nedovoleného shromažďování.²⁴

2.2 The Plastic People of the Universe

Hudební skupina The Plastic People of the Universe, přezdívaná též PPU nebo Plastici, byla založena v létě roku 1968 Milanem Hlavsou, Jiřím Štěvichem, Michalem Jernekem a Josefem Brabcem, amatérskými muzikanty z pražského Břevnova. Tato rocková kapela byla ovlivněna psychodelickou stránkou tvorby americké rock and rollové skupiny The Velvet Underground či tvorbou Franka Zappy a snažila se podávat fanouškům podobně scénicky ztvárněnou hudbu. V tom jim byl nápomocen především český kunsthistorik a kritik Ivan Martin Jirous, přezdívaný „Magor“, který se stal v roce 1969 jejich manažerem a zároveň i uměleckým vedoucím.²⁵

Hned krátce po začátku své profesionální dráhy měli PPU problém, jelikož nesplňovali normy LH přehravek, a tudíž se jich odmítli účastnit. Ivan Jirous požadavky LH přehravek přiblížil takto: „*Stručně řečeno: ostříhat se, změnit anglickej název kapely na český, změnit repertoár podle vkusu ministerstva kultury, a stát se hudebním kroužkem tvořivosti mládeže, kterej s písni na rtech oblažuje pracující lid.*“²⁶ To znamenalo jediné – krátké přerušení koncertování a pak následné už ne tak frekventované vystupování, často jen na soukromých oslavách. Díky tomuto faktu se PPU dostali do

24 ALAN, J., et al. *Alternativní kultura – Příběh české společnosti 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2001. s. 212 ISBN 80-9000160-6-5

25 JIROUS, Ivan. *Magorův zápisník*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. s. 240 Zpráva o třetím hudebním obrození, ISBN 80-7215-033-2

26 HLAVSA, M.-PELC, J., *Bez ohňů je underground*. 1. vyd. Praha: Mat'a, 1992. s. 65 ISBN 80-90300-1-1

společnosti lidí odsunutých režimem na okraj společnosti. Díky tomu přišli mimo jiné do kontaktu s intelektuály, jako byla například Dana Němcová nebo její muž Jiří Němec. Toto spojení s rodinou Němcových popisuje Ivan Jirous ve svém zápisníku takto: „*Propojily se kruhy vysoce intelektuální, jako byla parta kolem Jirky Němce, Zbyňka Hejdy, Honzy Sokola, Hejdánka. ... Naše společenství se scházelo hlavně v Ječné ulici. Od první poloviny sedmdesátých let do osmdesátých zažil tento byt neuvěřitelné mejdany, nejrůznější oslavy narozenin a stal se sám o sobě trochu legendou. Jirka Němec byl tenkrát absolutně oslnivý duch a měl ohromný vliv na lidi z undergroundu, kteří tam docházeli. Půjčoval knihy*, pořádali jsme přednášky o umění, zárodky seminářů a lidé, kteří neměli žádné vzdělání, se tam přirozenou cestou dozvídali nové věci o kultuře a měli spontánně možnost si rozšířit obzory. Bylo jedno, jestli jsi filosof, nedoučený řezník nebo číšnice. Zvlášť Jiří Němec dokázal vyprávět velice poutavě a byl schopen a ochoten kdykoli jakýkoliv problém vysvětlit.*“²⁷

Situace se postupem času dostala až do takové fáze, kdy PPU od roku 1974 měli zcela zakázanou hudební produkci a mohli tak vystupovat pouze na tajných koncertech. 21. února 1976 se konala v hospodském sále v Bojanovicích opožděná oslava svatby Ivana Jirouse s Julianou Stritzkovou. Na této akci spolu s PPU vystoupily i jiné undergroundové kapely. Tato akce se stala pro státní policii definitivním impulsem pro začátek velké razijní akce. Policie začala zatýkat 17. března 1976. Jako důvod uváděla výtržnictví, veřejné ohrožování a užívání omamných látek.²⁸ Policie se domnívala, že proces nebude mít dlouhého trvání a že s obviněnými účastníky bude rychlý konec. Opak byl ale pravdou. Do procesu se začaly angažovat různé významné skupiny lidí, které byly mimo jiné zastoupeny osobnostmi, jako byl Jiří Němec nebo třeba Václav Havel, kteří se snažili procesu s PPU zajistit co možná

* Jednalo se dost často o materiály, které si Jiří a Dana Němcovi přivezli z Polska. Více o těchto materiálech je uvedeno v Praktické části – „Rozhovoru s Danou Němcovou“

27 JIROUS, Ivan. *Magorův zápisník*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. s. 588 Zpráva o třetím hudebním obrození, ISBN 80-7215-033-2

28 HAVLÍČEK, A.- TURNER, J., *Hnědá kniha*. 1. vyd. Praha: 2011. Divus, ISBN 978-80-86450-59-9 *nestránkováno*

největší zahraniční publicitu, aby tak zabránili dalšímu politickému případu za zavřenými dveřmi.²⁹ Dne 9. dubna 1976 příznivci PPU zaslali první dopis prezidentu republiky Gustavu Husákovi, ve kterém žádali osvobození členů skupiny Plastic People. Pod tento dopis se podepsaly osobnosti jako básník Josef Hiršala, výtvarný a literární kritik Jindřich Chaloupecký, básník a výtvarník Jiří Kolář, filosof Jan Patočka a spisovatel a vysokoškolský pedagog Zdeněk Urbánek. Tato iniciativa byla však neúspěšná. Režim označil zadržené jako „skupinu flákačů, narkomanů a psychopatů“.³⁰ Nedlouho po té byly zastánci „Plastiků“ zorganizovány další dvě protestní akce. Bylo to jednak veřejné prohlášení na obranu undergroundu, pod které se podepsali Václav Havel, Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Pavel Kohout a Václav Černý, a pak také snaha profesora Patočky o zorganizování petice v akademických kruzích. Obě tyto akce však opět skončili nezdarem. Prohlášení na obranu undergroundu se nedočkalo očekávané odezvy a profesor Patočkovi se nepodařilo získat dostatek podpisů pro svoji petici. Dalším krokem aktivistů za propuštění „Plastiků“ byl důraznější pokus o získání podpory ze zahraničí. Václav Havel, Jaroslav Seifert, profesor J. Patočka a další se podepsali pod prosebný dopis zaslaný Heinrichu Böllovi do tehdejší SRN.

Ve svém dopise jej žádali o přimluvení se u československých úřadů pro mírnější potrestání zadržených hudebníků. Tento dopis nechal Heindrich Böll otisknout v deníku Frankfurter Allgemeine Zeitung a získal tak publikum pro proces s Plastic People nejen v Německu, ale třeba i v USA.³¹

Krátce na to následoval dopis předsedkyni senátu, pod který se již mimo jiné podepsala jak Dana Němcová tak její muž Jiří Němec. Tento dopis požadoval propuštění vězněných muzikantů a poukazoval na nesmyslnost stíhání umělců pouze na základě jejich extravagantního, originálního pojetí

29 KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936–1989* 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2009. s. 108 ISBN 978–80–7432–012–5

30 Tamtéž s. 111

31 HAVLÍČEK, A.- TURNER, J., *Hnědá kniha*. 1. vyd. Praha: 2011. Divus, *Dopis H. Bölla J. Seifertovi* ISBN 978-80-86450-59-9 *nestránkováno*

hudby.³²

Díky těmto krokům si získal případ mezinárodní pozornost a režim byl nucen ubrat na přísnosti verdiktu. Z původních dvaceti dvou osob soud nakonec odsoudil pouze sedm obžalovaných. Všichni obdrželi nepodmíněné tresty. Ivan Magor Jirous, jako vůdčí osobnost skupiny, obdržel jeden a půl roku, Pavel Zajíček rok a Vratislav Brabenec se Svatoplukem Kráskem osm měsíců a František Stárek, Karel Havelka, Miroslav Skalický, obdrželi podobné tresty.³³

Přesto začínalo být zřejmé, že pokud se lid nenechá líbit nepravosti působené režimem, pokud bude dostatečně poukazovat na tyto křivdy jak v rámci Československa, tak ve světě, může to mít velký význam při prosazování mezilidských občanských svobod. Právě na základě tohoto uvědomění pak vznikla jako jakási sebeobrana Charta 77.³⁴

32 HAVLÍČEK, A.- TURNER, J., *Hnědá kniha*. 1. vyd. Praha: 2011. *Dopis předsedkyni senátu* ISBN 978-80-86450-59-9 nestránkováno

33 tamtéž *Případ Magor*

34 Viz. Praktická část „Rozhovor s Danou Němcovou“

3. Charta 77

Po viditelném úspěchu nepodvolení se vůli režimu v monster procesu s The Plastic People of the Universe došlo ke vzniku neformálního uskupení politické opozice Charty 77. Toto uskupení si kladlo za cíl především poukazovat na porušování lidských práv, k jejichž dodržování se vládní představitelé ČSSR zavázali na Helsinské konferenci (1972 - 1975) podpisem Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Jednalo se o zformulované písemné rezistenční domáhání se občanských práv samotnými občany.³⁵

Charta 77 byla neformálním společenstvím lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, které spojovala vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v komunistickém Československu.³⁶ Charta sdružovala širokou škálu tehdejší nekonformní společnosti. Jednalo se především o intelektuály, o umělce, věřící, jak katolíky tak protestanty, univerzitní profesory tak i dělníky. Pod Chartu se mohl podepsat každý, kdo měl zájem, kdo se s ní ztotožňoval. Díky této různorodosti chartistů a potřebě jednotného vystupování měla Charta 77 své interní rozdělení do skupin a každá skupina pak měla svého mluvčího. Byla to skupina křesťanů, umělecko-tvůrčí, umělecko-vědecká skupina a skupina exkomunistů, bývalých komunistů, kteří po roce šedesát osm změnili na vládnoucí režim a jeho ideologii svůj názor. Každá tato skupina pak měla svého zástupce – mluvčího.³⁷

Od roku 1977 do roku 1990 se na této pozici vystříдалo 38 mluvčích. Prvními mluvčími byli profesor Jan Patočka, Václav Havel a Jiří Hájek. Dále se jednalo se o tyto signatáře: Batěk Rudolf, Benda Václav, Devátý Stanislav, Dienstbier Jiří, Hájek Miloš, Hejdánek Ladislav, Hradílek Tomáš, Hromádková

35 Viz. Praktická část „Rozhovor s Danou Němcovou“

36 JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. s. 16 ISBN 80-85765-43-8

37 Viz. Praktická část „Rozhovor s Danou Němcovou“

Marie, Janát Bohumír, Kantůrková Eva, Kozlík Jan, Křížková Marie Rút, Kubišová Marta, Lehký Miroslav, Lis Ladislav, Litomiský Jan, Malý Václav, Marvanová Anna, **Němcová Dana**, Palouš Martin, Palouš Radim, Placák Bedřich, Rejchrt Miloš, Ruml Jan, Ruml Jiří, Sternová Jana, Šabata Jaroslav, Šabatová Anna, Šilhánová Libuše, Štern Jan, Šustrová Petruška, Tominová Zdena, Tyl Miroslav, Vohryzek Josef a Alexandr Vondra³⁸. Po roce 1990 pak ještě přibýly: Hromádková Alena, Joachimová Eva, Klímová Helena, Ponická Hana, Princová Květa a Roubalová Věra.³⁹

Tito zvolení reprezentanti pak v rámci dodržení jednotného konsenzu zastupovali svou skupinu při vytváření dokumentů pro oficiální orgány, Federální shromáždění, prokuraturu, nebo pro jiného adresáta.⁴⁰ Dále se pak zaručovali za pravost textů, které byly jménem Charty 77 zveřejňovány, a obecně působili jako reprezentanti Charty pro širokou veřejnost. Od roku 1979 se dojednalo, že trojice těchto zástupců si osvojí svojí funkci mluvčího na období jednoho roku.⁴¹

Charta sama sebe ve svém Prohlášení definuje takto: *volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě – těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní pakty, Závěrečný akt helsinské konference, četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaču a která souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.*

Charta 77 vyrůstá ze zázemí solidarity a přátelství lidí, kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojili a spojují svůj život a práci.

38 PREČAN, Vilém. *Charta 77 : 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. 1. vyd. Scheinfeld: Československé středisko nezávislé literatury, 1990. s. 478 ISBN 80-900422-1-X

39 *Charta 77; Mezinárodní vědecká konference u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77* [online] [cit. 2013- 03-10] Dostupné na WWW: <<http://www.charta2007.cz/index.php?sh=dokum/5>>

40 Viz. „Praktická část Rozhovor s Danou Němcovou“

41 PREČAN, Vilém. *Charta 77 : 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. 1. vyd. Scheinfeld: Československé středisko nezávislé literatury, 1990. s. 477 ISBN 80-900422-1-X

*Charta 77 není organizací, nemá osnovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou, účastní se její práce a podporuje ji.*⁴²

V tomto Prohlášení chartisté dále kriticky poukázali na nedodržování a porušování práv občanů a na absenci osobní i politické svobody. Sami také ukázali na příčiny těchto pochybení a navrhovali cesty, jakými by se dalo dosáhnout opětovného zajištění těchto práv.⁴³ Chartisté toto Prohlášení, datované ke dni 1. ledna roku 1977, zamýšleli odevzdat parlamentu spolu s podpisovými archy těch, kdo s Prohlášením vyslovil souhlas a svým podpisem potvrdil závazek podílet se na aktivitách Charty 77. Prohlášení spolu s prvními 242 podpisy se však díky zásahu Veřejné bezpečnosti zástupcům Charty příslušným orgánům předat nepodařilo.⁴⁴

Dne 6. ledna 1977 příslušníci veřejné bezpečnosti zadrželi Václava Havla, Pavla Landovského a Ludvíka Vaculíka, kteří měli Prohlášení předat, přímo na cestě na úřady. Necelý týden poté, 12. ledna vyšel v komunistickém deníku Rudé právo článek s titulkem Ztroskotanci a samozvanci, který odstartoval útočnou kampaň proti Chartě 77 i proti jejím signatářům.⁴⁵

Autor článku mimo jiné Chartu a celou událost kolem lidí, kteří se za ní zapříchili komentoval těmito slovy: „*Jde o protistátní, protisocialistický, protilidový a demagogický hanopis, který hrubě a lživě pomlouvá Československou socialistickou republiku a revoluční vymoženosti lidu. Jeho autoři obviňují naši společnost, že v ní není život uspořádán podle jejich buržoazních a elitářských představ.*

Tito samozvanci pohrdající lidem, jeho zájmy, jím volenými

42 PREČAN, Vilém. *Charta 77 : 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. 1. vyd. Scheinfeld: Československé středisko nezávislé literatury, 1990. s. 1 ISBN 80-900422-1-X

43 JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. s. 16 ISBN 80-85765-43-8

44 HEJL, V., et. al. *Vývoj Charty: záznam z konference ve Franken*. 1. vyd. Köln: Index; München: Opus bonum, 1981. s. 13 ISBN neuvedeno

45 PREČAN, Vilém. *Charta 77 : 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. 1. vyd. Scheinfeld: Československé středisko nezávislé literatury, 1990. s. 378 ISBN 80-900422-1-X

zastupitelskými orgány si osobují právo zastupovat náš lid, žádají "dialog s politickou a státní mocí" a dokonce chtějí hrát úlohu jakéhosi "prostředníka v případných konfliktních situacích". Existenci socialismu v naší zemi bere pamflet v úvahu jen v jediném případě – v názvu republiky. Vystupuje z kosmopolitních pozic, z třídních pozic poražené reakční buržoazie a odmítá socialismus jako společenský systém.

Autoři pamfletu se demagogicky dovolávají jakoby mimo čas a prostor takových "důležitých civilizačních hodnot, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových sil", jako jsou svobody a práva lidí. Ano, náš socialistický stát vyhlásil a v mezinárodních dokumentech i zákonech země zaručil a v praxi naplňuje nejširší práva a svobody – pro pracující lid, hospodáře této země. Inspirátoři pamfletu však mají za stejnými slovy na mysli něco zcela jiného – horují za "práva a svobody" pro zbytky poražené buržoazní reakce. Jde jim o taková "práva a svobody", které by jim umožnily, aby mohly znovu volně organizovat protistátní a protistranickou činnost, hlásat antisovětiismus a znovu se pokusit o rozbití socialistické státní moci“⁴⁶

Odezva na tento článek ze strany veřejnosti nebyla zas až tak jednohlasná jako tomu bylo například s vybízením lidu k hromadnému podepsání pod žádost o popravu doktorky Milady Horákové. Lidé se začali zajímat o obsah Charty 77 a shánět její doslovný obsah, a to i přes veškeré represivní následky, které následovaly, což členové Charty s radostí vítali.⁴⁷

První represivní kroky byly mířené proti třem mluvčím Charty 77 Václavu Havlovi, Jiřímu Hájkovi a Janu Patočkovi. Václav Havel byl zatčen, Jiří Hájek sledován a šikanován a profesor Jan Patočka byl podroben tak vysilujícímu výslechu, že na jeho následky 13. března 1977 zemřel.⁴⁸ Ostatní signatáři pak přicházeli o pracovní místa, což bylo velmi nepříjemné, jelikož v

46 *Charta 77: Mezinárodní vědecká konference u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77; Ztroskotanci a samozvanci* [online] [cit. 2013- 02-11] Dostupné na WWW: <<http://www.charta2007.cz/index.php?sh=dokum/6>>

47 Viz. Praktická část „Rozhovor s Danou Němcovou“

48 OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám „normalizace“*. 1.vyd. Praha: Maxdorf, 1994. s. 40 ISBN 80-85800-12-8

té době byl každý občan ze zákona povinný pracovat. To mělo za následek, že člověk, který z politických důvodů přišel o své zaměstnání, musel zpravidla nastoupit do nějakého podřadného zaměstnání, často hluboko pod úroveň svého vzdělání a kvalifikace. Státní aparát se postaral, aby jej nikde jinde na odpovídající místo kvůli jeho přesvědčení nepřijali. Byly jim také odebrány například i telefony, řidičské průkazy nebo cestovní pasy.⁴⁹ Tito lidé byli pak i veřejně pomlouváni v masmediálních prostředcích.⁵⁰

3.1 VONS

VONS, nebo-li Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, byl založen 27. dubna 1978 členy Charty 77 jako iniciativa, která zajišťovala postiženým právní zastoupení a zprostředkování finanční nebo jiné pomoci.⁵¹ Chtěla také zabránit tomu, aby se neopakovaly případy z 50.- 60. let, kdy bylo běžné, že se po politických vězních slehla zem a nikdo často nepátral po jejich osudu. Snažila se vyhledávat politické vězně a jejich případy co nejvíce přiblížit veřejnosti v pravé světle. Dále pak pomáhala rodinám politických vězňů, které takto dost často přišli o živitele nebo rodiče malých dětí.

Skupinu VONS ze začátku tvořilo 15 členů, ke kterým mimo jiné patřila i Dana Němcová, kteří blízce spolupracovali s Amnesty International, Helsinki Watch a dalšími zahraniční nevládními organizacemi zabývajícími se lidskými právy. V roce 1979 bylo 10 členů VONS zadrženo.⁵² Trestní stíhání proti nim bylo vedeno z důvodu údajného soustavného šíření lživých informací na území ČSSR i v zahraničí s cílem vyvolat nedůvěru veřejnosti vůči státnímu zřízení republiky a jejím orgánům.⁵³ Čtyři členové VONSu byli krátce

49 Viz. Praktická část „Rozhovor s Danou Němcovou“

50 JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. s. 23 ISBN 80-85765-43-8

51 *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS)* [online] [cit. 2013-02-11] Dostupné na WWW: <<http://www.vons.cz/uvod>>

52 Viz. Praktická část Rozhovor s Danou Němcovou

53 JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. s. 42 ISBN 80-85765-43-8

po zadržení propuštění.⁵⁴ Zbylých šest včetně Dany Němcové bylo odsouzeno. Dana Němcová byla odsouzená na 2 roky odnětí svobody podmíněně na 5 let, Otta Bednářová na 3 roky nepodmíněně, Jiří Dienstbier 3 roky, Václav Benda 4 roky, Václav Havel 4 a půl roku a Petr Uhl na 5 let taktéž nepodmíněně. Tyto rozsudky vzbudily po celém světě velké pohoršení. Odsoudily je nejvýznamnější komunistické strany západních zemí, socialistické strany, křesťansko-demokratické strany, odborové organizace i například papež Jan Pavel II.⁵⁵ Přestože velká část VONSu se dostala za mříže, jeho řady se postupně zvětšovaly a zvětšovaly. VONS působil jako nezávislá iniciativa až do pádu komunismu v roce 1989.⁵⁶

3.2 Charta 77 v osmdesátých letech

Jak se rozšiřovala činnost Charty 77, tak se o ní zvětšoval i kladný zahraniční zájem. Celosvětové organizace zabývající se porušováním lidských práv a svobod, jako je již výše zmiňované Amnesty International a Helsinky Watch, poskytovaly činnosti Charty 77 mezinárodní publicitu. To mělo velký pozitivní dopad na situaci u nás. Svobodná Evropa, BBC, Hlas Ameriky a další západní rozhlasové stanice, které v rámci svého zahraničního vysílání vysílaly i pro posluchače v Československu, čím dál častěji zařazovaly do svého vysílání informace o aktivitách Charty 77 (i jejích signatářích) a tím ji popularizovali u širokého spektra našich posluchačů. V polovině osmdesátých let se o ní zajímali a sympatizovali s ní obyvatelé Velké Británie, Německa nebo Norska. Veřejná podpora ze Švédska by se dala charakterizovat jako obrovská. Ve Francii již krátce po založení Charty 77 byl významnými osobnostmi světové kultury zřízen Mezinárodní výbor na obranu Charty 77 v Československu, který vydal tzv. „Bílou knihu“, knihu, která popisovala porušování lidských

54 Viz. Praktická část Rozhovor s Danou Němcovou

55 JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. s. 42 ISBN 80-85765-43-8

56 Viz. Praktická část Rozhovor s Danou Němcovou

práv v Československu.⁵⁷ Velké náklonnosti se chartistům dostalo i ze strany Rakouska. Rakouský kancléř Bruno Kreisky nabídl všem chartistům politický azyl. V polovině osmdesátých let docházelo k častým audiencím mluvčí Charty 77 se západoevropskými politiky. Nejznámější byla asi 9. prosince 1988 snídane na půdě francouzského velvyslanectví v Praze, na níž se sešel s Václavem Havlem, Jiřím Dienstbierem, Milošem Hájkem, Václavem Malým, Karlem Šrpem, Petrem Uhlím, Ladislavem Lisem a Rudolfem Battěkem, jakožto zástupci předních disidentů. Toto setkání bylo hlavním požadavkem francouzského prezidenta pro návštěvu Československa.⁵⁸

Charta 77 tedy na plno plnila své prvoplánovité poslání a dávala nejen občanům Československa, ale i jinde ve světě, objektivní informace o tom, jaké poměry u nás panují. Díky ní se porušování lidských práv v Československu stalo předmětem diskusí na Konferencích o bezpečnosti a spolupráci téměř v celé Evropě. Charta 77 přispěla k tomu, že si západní vlády uvědomily, že i východoevropské hnutí za lidská práva sdílí společné zájmy.⁵⁹

Díky signatářům Charty 77 a především díky jejich mluvčím jako byla Dana Němcová se ve výsledku Charta 77 dočkala takového politického, ale sociálního přesahu, který mimo jiné napomohl k uspíšení konce komunistického totalitního režimu u nás.

57 PREČAN, Vilém. *Charta 77 : 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. 1. vyd. Scheinfeld: Československé středisko nezávislé literatury, 1990. s. 187 ISBN 80-900422-1-X

58 HUSÁK, Petr. *Česká cesta ke svobodě, díl I.: Revoluce či co?* 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 1999. s. 45 ISBN 80-7207-299-4.

59 HUSÁK, Petr. *Česká cesta ke svobodě, díl I.: Revoluce či co?* 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 1999. s. 45 ISBN 80-7207-299-4.

Praktická část

Rozhovor s Danou Němcovou

Rozhovor s paní Danou Němcovou se uskutečnil na začátku roku 2013 v činžovním domě v Praze, v Ječné ulici č. 7, v bytě, kde rodina Němcových bydlí už po několik generací, a kde mimo jiné docházelo i k podepisování Charty 77. Paní Dana Němcová přistoupila k rozhovoru velmi ochotně a dala tak možnost k nahlédnutí na některé události naší politické scény z druhé poloviny minulého století z pohledu jedné z mluvčích Charty 77.

Dana Němcová se narodila 14. ledna 1934 v Mostě, v bývalé sudetské části západních Čech. Po odtržení Sudet musela tuto oblast s celou rodinou opustit a po svém návratu po konci války se naopak stala svědkem hromadného násilného odsunu Němců. Paní Němcová vystudovala psychologii na filosofické fakultě Karlovy univerzity, avšak vzhledem ke svým politickým názorům a postojům byla komunistickým režimem přinucena velkou část svého život pracovat na pozici uklízečky nebo domovnice. Za svého manžela Jiřího Němce se vdávala 2. července 1955 a má s ním sedm dětí. V sedmdesátých a osmdesátých letech se společně aktivně zapojili v disentu. Dana Němcová byla blízkou přítelkyní Olgy Havlové i Václava Havla, nebo třeba profesora Jana Patočky. Stala se jedním z prvních signatářů Charty 77 a později i jednou z jejich mluvčí. Mimo to byla členkou Helsinského výboru, po roce 1989 pak dva roky poslankyní Sněmovny národů, Sněmovny lidu Federálního shromáždění za Občanské fórum. Byla jedním ze zakládajících členů tzv. VONSu – Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a dosud je předsedkyní správní rady Nadace Olgy Havlové. Za své zásluhy o stát byla v roce 1998 oceněna vyznamenáním Medaile Za zásluhy I. stupně.

V následujícím textu je prezentován jednak rozhovor s paní Němcovou a zároveň jeho konfrontace s výpověďmi Dany Němcové z knihy Jana Bártý

Dana Němcová; Lidé mého života. Úryvky převzaté z knihy jsou dále v textu psané kurzívou.

Již od svého mládí jste byla antikomunistického smýšlení. V době komunistického puče v roce 1948 Vám bylo 14 let. Kdo nebo co Vás ovlivnilo ve Vašem smýšlení, v pohledu na svět kolem Vás? Rodina nebo kdo?

Já myslím, že to byly ty skutečnosti, na které člověk kolem sebe denně koukal. Rodina vlastně nebyla nějaká apriorně antikomunistická, protože moji rodiče oba dva pocházeli z takového sociálního prostředí, že pokud by se týkalo sociálních projektů, kterými se komunisti oháněli, a té potřeby spravedlnosti, tak asi by nic proti tomu neměli. Ale v tom pohraničí bohužel ti, co se hlásili ke komunismu, tak byli hned velmi nápadní tím, o co jim jde. Že jim jde o moc, že jim jde o to prosazovat se, ať to stojí, co to stojí, a že to stálo spoustu lidí prostě nejen životní perspektivu, kterou vkládali třeba do svého podnikání tím, že mě jako holku třeba šokovaly takové ty výlohy, kde bylo pár pytlíků mouky a nějaké poživatiny a u toho obrázek původního majitele toho obchodu s tím, že to byl keřas a zloduch a zloděj a já nevím co všechno. Takže tohle mladého člověka spíš přivede na myšlenku, že tady je falešného, že to takhle asi nechce.

Jak byste popsala své podmínky ke studiu po roce 1948?

Dokud jsme byli na gymplu do toho roku 1952, tak to bylo poměrně klidné. Tam jsme nepodléhali žádnému velkému nátlaku, protože kdo šel učit do pohraničí, tak ten tam buď byl jako odstrčený, třeba z Prahy, a nebo tam šel z přesvědčení, že se tam dá něco dobrého dělat. Takže na nás žádný velký ideologický nátlak vykonávaný nebyl. Pár takových těch formalit jako třeba, že nás všechny studenty nahnali na prvního máje, že máme jít do průvodu, to ano. Ale my jsme se postupně poztráceli a skončilo to tím, že nakonec na náměstí

byla jenom opřená cedule RG, jako reálné gymnázium Chomutov, která tam zůstala několik dnů, protože i ten, kdo jí nesl, tak nakonec utekl.

Jak probíhalo Vaše další studium? Po gymnáziu jste šla na vysokou školu...

Já jsem se hned po gymnáziu nedostala. Protože jsem chtěla studovat na filosofické fakultě a to ten rok nešlo, takže jsem šla učit. Rok jsem učila žáčky z druhé třídy šest kilometrů od Chomutova v Jirkově, což byla docela sranda, protože jsem neměla žádné pedagogické vzdělání. Věděla jsem pouze o Komenském a o učení hrou, takže jsme to bohatě praktikovali a docela jsme si to s dětma užili. No a během toho roku jsem se dozvěděla, že teda existuje katedra psychologie, a říkala jsem si, to je přesně ono! Já se chtěla dozvědět něco o tom, co je člověk, co jsme vlastně za lidi, a tak jsem to zkusila. A ono to vyšlo. Přijímali nás deset na katedru psychologie při filosofické fakultě, a protože jsem znala Březinu, což se tenkrát neučilo oficiálně, tak mám dojem, že jsem udělala dobrý dojem na jednoho takového starého pana profesora fenomenologa, který teda měl asi pocit, že znám o něco víc než jen Kyplova, který byl tehdy povinný.

Komunisté si patrně uvědomovali hodnotu vzdělání. Vzdělaným člověkem se přece hůře manipuluje. Možnost studia proto povýšili na jakousi formu odměny. Přístup ke vzdělání neměli všichni stejný. Za komunistického režimu spočívala odměna především v tom, že bylo možné kupříkladu titul dobře zužitkovat. Jestli se právě takoví lidé, kteří se vzdělávali jen z tohoto důvodu, naučili skutečně myslet, to opravdu nevím. Prvním předpokladem úspěchu v tehdejší společnosti byla servilita, a servilita v myšlení, jak známo, není to, co by mělo vzdělání člověku dopřát. Ano, v druhé polovině minulého století byla u nás samozřejmě spousta lidí zbavena možnosti studovat vysoké školy. Neměli bychom však zapomenout, že byli odtamtud stejnou měrou vyloučení i

vyučující, kteří mohli člověka nějak kulturně formovat a vzdělávat a vést k samostatnosti v myšlení. Nemyslím si, že by lidé diskriminovaní zákazem vysokoškolského studia želeli titulu, který bylo možné v těch dobách získat na Vysoké škole policejní. Neměli čeho.⁶⁰

Jak jste prožívala procesy v padesátých letech? Je nějaký, který Vás zasáhl více než ostatní?

Musím říct, že hned třeba proces s paní doktorkou Horákovou Miladou. A i to, jak se k tomu lidi stavěli, a ta vláda strachu, která lidi měla k tomu, aby se chovali jak stádo a podepisovali hromadně žádost o její popravu. To mně připadalo tak absurdní, že pak jsem skutečně pojala definitivní nedůvěru a už nikdy bych byla nemohla vstoupit do strany nebo něčeho takového. To nepřicházelo v úvahu.

V padesátých letech jste se svým manželem jezdili tajně do Polska. Přiblížila byste mi prosím účel těchto cest?

Účel těchto cest by se dal přiblížit tehdejšími krásným vtípem, který říkal, že polský pes běhá do Československa se nažrat a český pes běhá do Polska se vyštěkat. Pravidelně jsme sledovali polský tisk. Jirka odebíral Tygodnik powszechny, což byly noviny, týdeník, a pak některé časopisy. Zejména Znak, který vydávala krakovská skupina katolických intelektuálů, kteří psali prostě a opravdu svobodně o všech problémech a otázkách, které nás zajímaly. Říkali jsem si, že to teda zkusíme propustku pro malý pohraniční styk přes Tatry. Tak jsme přešli Tatry a hned v Zakopanym jsme málem upadli, protože v tamních knihkupectví byla volně dostupná literatura, o které se nám nezdálo. Byl tam dokonce volně prodejný i časopis Kultura, který byl obdobou našeho

⁶⁰ BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 38-39 ISBN 80-7178-759-0

Svědectví. Když se tady u nás šířilo Svědectví, tak vás za to zavřeli. Tam jste si to mohl svobodně koupit v prvním krámkě za hranicemi. Jenomže to nezůstalo jen při tom, že bychom žasli v Zakopanym! Když už jsme tam byli, tak s rizikem, že půjdeme stavět Varšavu, když nás chytí, nastoupili jsme do vlaku a jeli jsme na blind do Krakova. Tam jsme dorazili nějak na večer. Chodili jsme po městě, které jsme neznali, až jsme přišli k jednomu kostelu. Byl to akademický kostel pro vysokoškolské studenty. Vyhlédli jsme si jednoho studenta, kterému jsme řekli, že jsme tam ilegálně a jestli neví, kde bychom mohli přespat. A on nás ochotně dohodil svému kolegovi, který byl právě z rodiny jednoho z redaktorů časopisů Znak. Díky tomu jsme se s nimi dostali do úzkého kontaktu. Pak, když jsme tam jeli opakovaně, tak nás prováděli prakticky všude možné.

Vozili jste tyto časopisy pak přes hranice k nám?

No to byla velká sranda, když jsme šli zpátky přes ty Tatry a teď jsme táhli nejen baťohy, ale také obrovské krabice novin, časopisů, knížek. Celníci z toho byli úplně perplex. Ale tenkrát ještě neměli přesné direktivy. Prostě nepašovali jsme nic, co se pašovat nesmělo. Tohle všechno v druhé polovině padesátých let asi ještě nebylo na seznamu a tak jsme se tím prošli. Ale byla to dřina, teda musím říct!

Jirka četl polské noviny, kupříkladu Tygodnik powszechny a taky Znak, časopis vydávaný katolickými intelektuály v Krakově. Jak známo, v Polsku byla i v padesátých letech situace poněkud jiná než u nás. Nedošlo v něm k tak hrozně ideologické sešněrovanosti. V rámci malého pohraničního styku jsme se tedy někdy v roce pětapadesát, šestapadesát rozhodli vydat do Polska. Cestu, a nejen jednu, jsme pak opravdu uskutečnili. Už při prvních krocích nás ovanula naprosto odlišná atmosféra. K našemu úžasu byly v Zakopaném běžně k dostání všechny možné i emigrační časopisy. Tady na nádraží jsme si vyhlédli

spoj a odjeli vlakem do Krakova. ... Cesta to byla o to riskantnější, že jsme v Polsku, a tedy ani v Krakově, nikoho osobně neznali. V paměti nám uvízla pouze jména různých autorů a redaktorů z časopisu Znak. V napětí a s velkým očekáváním jsem se v Krakově vydali k akademickému kostelu, kde zrovna probíhala mše pro vysokoškoláky. Dlouho jsme se rozhodovali, koho oslovíme. Po skončení bohoslužby jsme oslovili mladíka, který byl u přijímání. Řekli jsme mu, že jsme vysokoškoláci z Prahy a že bychom se rádi dostali do kontaktu s někým, kdo je redaktorem časopisu Znak. Vysvětlili jsme mu také, že bychom se rádi někde ubytovali. Student se nám omluvil, že bydlí na koleji a že nám tedy nocleh nabídnout nemůže, ale hned nás ochotně zavedl a seznámil s panem Víkanovičem. Přes tohoto člověka, spolupracovníka časopisu Znak, jsme se spřátelili s Mazowieckým, Wozniakovským a s doktorem Stomem, který se stal posléze poslancem. Velmi záhy si nás všichni tito pánové oblíbili a vybavili nás na cestu domů k úžasu celníků spoustou literatury. Knihy jsme pak dotáhli přes hřebeny Vysokých Tater až na vlak v Popradu. Podruhé jsme se vydali i do Czenstochové a potřetí, pro mě poprvé v životě, k moři. Na tuto dobu i na cesty do Polska vzpomínám moc ráda. Zde se nám otevíraly u nás stále ještě striktně zakázané obzory. Právě tady jsme kupříkladu viděli první Felliniho filmy. V Polsku jsme také poprvé viděli v jednom takovém sklepení divadle Camusova Caigulu. Bylo to ještě v čase, kdy jsme se u nás doma dovídali o výrazném myšlenkovém proudu ovlivňujícím Camusovo dílo jen ze starých Listů o existencialismu, objevených v archivu na Letné. Polsko se pro nás stalo zvláštním a významným doškolovacím prostorem.⁶¹

61 BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 51-52 ISBN 80-7178-759-0

Vy jste matkou sedmi dětí s tím, že dvě jste čekala už na vysoké škole. Jaké bylo vychovávat děti v takové těžké době? Neměla jste obavy pořídit si děti, když jste byla antikomunisticky činná?

Tenkrát se ještě nedalo říct, že bych byla antikomunisticky činná. Tenkrát jsem byla prostě, a to jsem do dneška, přesvědčená křesťanka. A když už jsem se vdala a když už mi pán bůh ty děti posílal, tak jsem je vítala, samozřejmě. Nedělala jsem si s tím vůbec žádnou hlavu. Když jsem promovala, tak jich bylo víc než dva a půl. Jenom jsem věděla, že si nesmím odložit žádnou zkoušku. Z tohoto pohledu jsme totiž byli vázáni stipendiem, prospěchovým, abychom vůbec měli z čeho být živi. A krom toho to bylo fajn.

Jak jste potom vnímala okupaci v roce 68?

V té době okolo 21. srpna jsem byla s dětmi na Vysočině, kde byl s námi i můj tchán. Jednou ráno přišel z městečka a měl takový obličej, který jsem si upamatovala, když jsem ho později viděla přes sklo na Pankráci. Říkala jsem si, co se stalo, že má takový zmuklovaný výraz? A on říkal: No, jsou tady tanky. Následující dny jsem různě chodila tam, kde měli lidé, třeba na poli nebo v autoopravně, puštěný trandák a sledovala jsem zprávy. Nebylo to pro mě... Byl to, samozřejmě, šok. Ale dalo se čekat, že Sověti nás nebudou chtít jen tak pustit. Bylo to hrozné, byla jsem si jistá, že Jirka, můj muž, se samozřejmě v Praze angažuje, takže kdo ví, jestli ho ještě vůbec někdy uvidím. Byli jsme v té naší oblíbené chatičce, chajdě prkený, 6 x 6 metrů, no a po několika dnech se Jirka konečně objevil a odjeli jsme v trabantu s naší kamarádkou, jíž teda ten trabant náležel a která ho řídila. Odjeli jsme s těmi sedmi dětmi, všichni, tři dospělí, sedm dětí v trabantu do Rakouska. Tam jsme si to rozmýšleli, jestli se budeme vracet nebo nebudeme vracet. Možnosti, kdybychom byli se rozhodli zůstat, tak byly opravdu optimální. Ale rozhodli jsme se, že se tady ještě dá třeba aspoň chvilku něco dělat, takže se vrátíme..

..takže jste se vrátili bojovat proti režimu..

Spíše pomoci lidem v rezistenci. Pomoci jim v tom přesvědčení, že svobodu je potřeba si nějakým způsobem vynutit, vybojovat. Že se to nesmí prostě vzdát. Nenechat se znovu zastrašit, otročit, nebýt pasivní vůči té brutální přesilovce. Šlo právě o to, že třeba Jiří byl přesvědčený, že tady vyjdou nějaké knížky, které lidem pomůžou v té rezistenci. A taky se to tak stalo. Když se sem vrátil, tak na to tlačil, že se ještě ledacos podařilo do konce toho roku 70 protlačit tiskem. Ale pak už jako to bylo jinak.

Jiří v prvních hodinách okupace sháněl ofsetové stroje, účastnil se všech možných sepisování, tištění a rozdávání letáků. Ptala jsem se sama sebe, jak to skončí. Spíš jsem předpokládala, že špatně. Bylo pro mě nakonec milým překvapením, když se po nějakém čase objevil s naší přítelkyní, s trabantem a s našimi pasy ve Studené. Prohlásil, že jedeme do Rakouska. Útěk začal velmi bizarně. Z malé chatičky se vyhrnulo sedm dětí a vlezlo k třem dospělým do trabantu. Děti vnímaly cestu jako osvěžující prázdninový zážitek, protože si myslely, že jedou k moři. Kupříkladu chudák Markétka si s sebou vzala jenom plavky. V podstatě jsme ani nic nepakovali. Předpokládalo se, že venku, tedy za hranicemi, vyčkáme, jak se vyvine situace, zda dojde bezprostředně k zatýkání. Míjeli jsme ukazatele otočené opačným směrem podél cest. Měly znesnadňovat cestu ruským kolonám. S mrazením v zádech jsem ve zpětném zrcátku zahlédla, jak všechny děti vyplazují jazyky přes zadní okénko na sovětské vojáky. Naštěstí se nic tragického cestou neudálo. Bez problémů jsme dojeli do Rakouska. Jen děti dostaly plané neštovice.⁶²

62 BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 91 ISBN 80-7178-759-0

Poté už jste neměli chuť zkusit znovu emigrovat zpět do Rakouska?

Já už jsem tu chuť nikdy neměla, samozřejmě, ani v té době deprese.... důležitý byl třeba ten Palachův čin, který byl taky takovým apelem proti poddání se, proti pasivitě. Za zvednutí lidské důstojnosti a touhy po svobodě, abychom se na to nevykašlali. Pak v té době, kdy lidi většinou zalézali, spolčili jsme se zase spíš s takovými, kteří byli živý, nekonformní a ochotní dělat si své, ať to stojí, co to stojí, že ano. Byli to třeba muzikanti undergroundu a tak dále. Taky to původně nebylo politikum, bylo to jenom o tom, trvat na tom svém, na tom, že je to moje přesvědčení, moje představa jaká muzika je dobrá a stojí za to, abych jí dělal a tak dále. A pak jsme se samozřejmě postavili na jejich obranu, když vlastně politikum z toho udělal Bolševik, protože si nedovedl představit, že lidi se dávají dohromady spontánně, protože chtějí slyšet nějakou určitou muziku.

Pokud se vrátím ještě k Palachovi, jak se přímo Vás dotklo jeho upálení v roce 69?

To bylo velice zásadní. Stejně potom i Jan Zajíc, byl to takový skutečný apel, kdy člověk dává přednost smrti před životem v otroctví. Apel na to, abychom se nenechali zotročit. Abychom nerezignovali na potřebu svobody, lidské svobody.

Přiblížila byste mi prosím aktivity tehdejšího undergroundu a jaké bylo Vaše spojení s touto skupinou lidí?

Naše spojení začalo vlastně přes různé výtvarné kruhy. A přes manžele Jirousovi, kdy Martin, Ivan, Magor, jak chcete, byl vlastně takovým uměleckým vedoucím skupiny Plastic People, kterou jsem slyšela hrát v F Clubu. Zalíbila se mi ta muzika, zalíbil se mi ten jejich vzdor, se kterým trvali na tom, že toto je hudba, kterou chtějí dělat. Pak jsem samozřejmě jezdila na

všechny možné koncerty. Když byl Jirous zavřený, pomáhala jsem dokonce některé i spoluorganizovat. Třeba na takové soukromé bázi. Když nás někde nepustili, tak jsme si třeba najali loď, na které pak proběhl koncert jako na oslavu svatby a tak dále a tak dále. To se táhlo poměrně dlouho... a bylo to spojené vlastně i s různými nezávislými výstavami na dvorečkách, ve stodolách... Najednou se prostě dávali dohromady lidé, kteří oficiálně neměli platformu a tudíž si to udělali, „tak co, no, my máme tu potřebu hrát, my máme tu potřebu malovat, my máme tu potřebu psát knihy a když to nejde oficiálně, tak to budeme dělat na koleni ve stodolách a zahradách, na psacích strojích, do kterých se vejde dvanáct kopií, budeme přepisovat, a pak se to roztřídí a rozdá a pak za to začnou lidi zavírat.“ A už to prostě frčelo směrem k Chartě 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a tak dále.

Účastnila jste se hudební akce v Rudolfově?

Samozřejmě. A právě tam jsem pochopila, proč to ti Bolševici pojali tak pitomě, jako to politikum. Nejen že tam lidi zmlátili do krve a tak dále, ale pak zmlátili i ty, co odchytili někde v Budějovicích. Nás jen legitimovali a do Rudolfova si mě posléze pozvali na nějaký ten výbor před pořádkovou komisí, kde mi říkali: „Nemyslete si, že Vám věříme, že to je spontánní zájem mladých lidí o nějaký typ muziky. Vy jste tajná organizace, protože my kdybychom chtěli dostat dohromady mladé lidi od Aše až po Košice, tak na to potřebujeme organizaci, a vy jste ta tajná organizace.“ A od té doby to už prostě frčelo.

Jaké to mělo poté pro Vás následky?

Následky to mělo takové, že potom na každé akci mě legitimovali znovu a znovu, jakož to stejně tak i ty ostatní. Teď jim z toho vyšel takový seznam. Zajímavé bylo, že my jsme se s tím samozřejmě netajili před našimi přáteli, kteří byli stejně jako my naladěni tak, že je potřeba držet nějaké meze. Takže v těch seznamech jim vyšli na jedné straně ty máničky, na druhé straně ti

intelektuálové, dohromady taková jakási divná sebranka. Něco se tady děje, že ano, a je potřeba jednoduše ty „vlasatce“ očernit, označit je jako feťáky, jako kdo ví co špatného, a ty ostatní ti je jednoduše zneužívají, uděláme z toho kauzu... Chystali se v podstatě v tom 76. roce k monster procesu, že ano. Který pak byl rozdělený částečně na Přeštice, částečně na Prahu západ. No a dopadlo to tak, jak to dopadlo. Na chodbách soudů se sešli opravdu spousty zainteresovaných lidí, kterým koukali na prsty. A nebyli to jenom mladí lidé, kteří tu hudbu rádi poslouchali. Byli to lidé s vědomím, že je potřeba trvat na kulturní nezávislosti, na svobodě slova, na všem tom, co se deklarovalo už tenkrát v Chartě lidských práv a k čemu se dokonce zavázala i Česká republika nebo teda Československá socialistická bla bla bla. A byl tam třeba profesor Hájek, byl tam Ludvík Vaculík, byl tam doktor Kriegel s manželkou. Byl tam kde kdo, stálo jim tam na té chodbě na té Praze západ padesát lidí nejrůznějšího zaměření. Byl z toho velký proces bez ohledu na zahraniční podporu, zahraniční solidaritu, kterou měl třeba Václav Havel a i jiní. Nezávislost uměleckého projevu podpořil například Heindrich Béla, i všechny možné jiné veličiny... a tady se přece jenom trošičku koukalo na světové mínění. Takže se nám přece jenom podařilo otupit to ostří. Řekli jsme si: chtěli monstr proces, ale uvědomili si, že na to nemají. Na druhou stranu my jsme si uvědomili, že když to nepustíme, když si to nenecháme líbit, když budeme na ty nepravosti a křivdy ukazovat, tak že to může mít nějaký význam. Že to je aspoň nějaká sebeobrana. Z toho pak vznikla Charta 77. A protože se za její šíření zavíralo, zejména mimo Prahu, vznikl následně i Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.

Měl to být jakýsi festival nezávislé hudební kultury. Chystaly se na něm vystoupit asi tři hudební skupiny. Rudolfov je malá obec, a tak není divu, že když se v ní objevilo několik set lidí v džínách a s dlouhými vlasy, považovali někteří místní občané za nezbytné informovat o situaci patřičná místa. Festival ještě ani pořádně nezačal a už se objevily pohotovostní oddíly z Českých

Budějovic. Muži v uniformách mlátili každého, na koho přišli, najížděli do lidí automobily a hnali je pěšky až do Českých Budějovic. Tam už na ně čekala na nádraží další posila. V ten den byl kachlíkový průchod směrem k vlaku skutečně postříkaný krví. Bezpečnost legitimovala každého, kdo měl trochu delší vlasy nebo se nezdál být tamní. Kontrolovali i v hospodách. Jména všech podezřelých sepsali. Několik lidí bylo zadrženo a dokonce se konal soud. Mezi odsouzenými byla například i strašně hodná, tichá dívka Miluška Štěvichová, která později emigrovala do Švédska.

Koncert v Rudolfově se prakticky neuskutečnil. Tehdy jsem opět měla pocit úplné bezmoci. Nedokázala jsem se smířit s tím, že někoho jen proto, že jinak cítí potřebu hudebně se vyjádřit, dokážou brutálním způsobem napadnout. Hnali se na nás se psy, mlátili nás pendreký. Z toho mi bylo opravdu špatně.

Po události v Rudolfově se koncertovalo pouze v rámci nějaké soukromé oslavy, kupříkladu svatby. Vždycky jsme přitom museli počítat s tím, že dříve nebo později se dostaví orgány, které nás všechny sepiší. Brzy z těch svých seznamů, pořizovaných důsledně na různých vystoupeních Plastic People, zjistili, že se koncerty účastní poměrně významné osobnosti. Třeba Václav Havel, různí výtvarní umělci jako Karel Nepraš, Honza Steklík, Olaf Hanel a další. Zjistili, že na koncerty chodí řada nezávislých intelektuálů a že mezi organizátory vždycky figuruje jméno Ivana Martina Jirouse. Pokud dotyčný zrovna není ve vězení. Později zjistili, že jsou do setkávání zataženi i velice vážení psychiatři a v podstatě ti, kteří by se dali označit jako představitelé neznormalizované inteligence. Podezření, že se tedy jedná o jakési jádro odporu, pochopitelně zhoustlo.⁶³

63BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 94-95 ISBN 80-7178-759-0

Takže by se tedy dalo říci, že vznik Charty 77 byl odvozen z viditelného úspěchu ohrazení se při monster procesu s Plastic people?

Já myslím, že to byla ta potřeba rezistence, že to byla ta potřeba sebeobrany a trvání na tom, že existují tady práva, která jsou dokonce státem garantována, že ty Helsinské dokumenty naši vládní představitelé podepsali, takže my jako občané, protože se jedná i o občanská práva, jsme zase povinni se domáhat jejich plnění. Jeden náš kamarád, který seděl deset let, říkal, že to je takový naivní legalismus. Ale ono to jinak v té době dělat nešlo, než se prostě tvářit: Vy jste se sami zavázali a v tomhle, v tomhle a v tomhle to neplníte, že ano. Děti se kvůli rodičům nedostanou na školu, lidi vyhazujete z práce kvůli jejich přesvědčení a tak dále a tak dále. Někdo to udělat musel.

Co jste si slibovali od vzniku Charty?

My jsme věděli, že to bude mít samozřejmě za následky všechny možné ústrky. Taký si dali práci, aby nám ukázali, jak jako občané jsme vlastně na jejich blahovůli závislý, že ano. Takže jako první nám vzali, samozřejmě, práci. Přitom byla povinná, musel jste být zaměstnaný. Znamenalo to, že člověk musel vzít tu nejpodřadnější, aby nebyl zavřený jako příživník. Vzali nám telefony, řidičské průkazy, prostě cokoliv co mohli. Cestovní pasy samozřejmě taky.

A vy jste před tím pracovala na jaké pozici?

Původně jsem pracovala jako psychologka... ale to mně už nemohli prodloužit pracovní smlouvu v 76. roce.

Potom jste tedy pracovala kde?

Pak jsem pracovala už jenom jako uklízečka nebo domovnice. Vždycky když

měli pocit, že si nějak moc rozumím se svými spoluzaměstnanci, tak mě museli vyhodit. Takže jsem zase hledala něco dalšího a nakonec jsem se dopracovala invalidního důchodu při tom kydání těch ulic a baráků.

Po podepsání Charty 77 jste viditelně padla v nemilost režimu, jak se na to tvářili Vaši sousedé, Vaše okolí, rodina?

Sousedé byli neuvěřitelně tolerantní. Musím říct, že tady v celém tomhle baráku. Ještě než sem lezli domovní prohlídky a estébáci do baráku a tak dále, byla nás často velká banda. V žádné hospodě jste nemohli sedět, tak že jste si třeba přisadili židle navíc. Všude byly jen stolky, kde mohli sedět maximálně čtyři lidi. To si dneska nikdo z mladých lidí neuvědomí, že v hospodě jste si nemohl popovídat ve větším množství lidí. Že to většinou bylo takhle naporcované po čtyřech a když si někdo dal ke stolů dvě židle navíc, tak pingl z toho okamžitě začal dělat škandál. Takže my jsme se slézali tady, my jsme si to pivo pili tady, my jsme prodiskutovali všechno možné, zněla odsud muzika a dům byl neobyčejně korektní. Pak když šlo do tuhého a třeba estébáci se chtěli v rámci domovní prohlídky dostat do sklepa, já jsem jim řekla, že klíč od sklepa nemám. Na to oni chtěli, ať si o něj řeknu sousedům, ale já jsem jim oponovala, že já ten klíč nepotřebuju: vy si o něj řekněte. Nakonec mě donutili, abych šla s nimi.. dva estébáci, já mezi nimi. Zvonili u všech partají a všech se ptali po klíči od sklepa. Ten klíč od sklepa nikdo neměl. Ne, že by tam něco bývalo bylo, ale ten princip, že ty lidi se prostě koukli na mě a řekli: ne, my ho nemáme. Opravdu dobří, dobří byli. Jindy jsem na balkon o patro níž spustila na poslední chvíli z našeho balkónu tašku s lejstry, které jsem nechtěla, aby nám je sebrali. To taky šlo. Takže jsme měli kliku, byli jsme jako rodina, byli jsme všichni na jedné lodi. Měli jsme mnoho solidárních a báječných přátel. Teď se to tak nějak rozprchlo, protože všichni máme všelijaké zájmy, které nám nikdo nebrání naplňovat, takže už se tak často nevidíme. Tenkrát ta solidarita byla nekonečná.

Vy jste se stala mluvčí Charty 77. Co obnášela tato funkce?

Charta byla pluralitní od samého počátku. Tam nebyli jenom lidé, kteří by byli jednostranně zaměřeni. Právě to bylo vidět už na těch chodbách u toho soudu. Na jednu stranu to byli intelektuálové a taková ta tvořivá část, která byla brzděna třeba v komunikaci s publikem, to znamená spisovatelé, muzikanti a tak podobně. Pak to byli lidé, kteří byli jejich přívrženci, takový ti fanoušci, kteří už jenom ze solidarity se potom připojili k Chartě. Ale ty hlavní proudy byly, jak jsme si to tak schematicky označovali, křesťanský, pak takový ten umělecko-tvůrčí, umělecko-vědecký.. vědci byli také samozřejmě brzděni hrozným způsobem ... a pak to byli takový ti takzvaní exkomunisti, kteří prohlédli po tom 68. roce, že tedy podlehl nějakému klamu a že se tedy vůbec nejednalo o jejich ideály, ale prostě o tu brutální přesilovku a mocenskou záležitost. Ne že by oni byli nevinátka, ale byli schopni to svoje nějaké pokání vyjádřit tím, že tohle všechno kolem už nechtějí. A z každého tohoto okruhu si vybrali někoho, kdo vzhledem k tomu, že jsme vydávali sdělení a ta sdělení musela být opřena o konsenzus mezi těmi třemi skupinami, aby všichni s tím, co se tam píše souhlasili, tak byli vlastně tohle takový ti reprezentanti, u kterých se jednak tento materiál shromažďoval, jednak se to zpracovávalo v takové určité skupině a jednak s tím prostě museli ti tři hlavní mluvčí souhlasit na tolik, že to prostě podepsali a poslalo se to oficiálním orgánům, Federálnímu shromáždění a prokuratuře, nebo komu to bylo zrovna adresováno. Takže Charta byla do jisté míry i školou určité tolerance, plurality a dialogu, což bylo strašně důležité.

Po zveřejnění Charty 77 následovala ze strany režimu velká protikampaň, například Anticharta, jak jste na to nahlížela?

Byl to trapas. To už jsem říkala. Zkoušeli, co mohli. Ale když už člověk se rozhodne, tak už mu pak nezbyvá nic jiného, než na tom trvat. Zpátky to vzali hned v začátcích dva nebo tři lidi, ale jinak si lidi trvali na svém, přestože

věděli, že to nebude jen tak.

Byla to taková reminiscence let padesátých. Lidé se měli zaleknout. Všechno, co se na veřejnosti proti Chartě 77 dělalo, však bylo oproti padesátým létům slaboučkým odvarem. Říká se, že když se historie opakuje, pak je to fraška. Pan profesor Patočka používal k událostem spojeným s počátkem Charty 77 větu: „Kdyby to nebylo tak tragické, bylo by to komické.“⁶⁴

Já jsem četl, že jste naopak tuto určitou formu medializování vítali, je to pravda?

To je pravda, to ano. Třeba u té Horákové Milady se nikdo nepídil potom, co vlastně udělala takového, že by za to měla viset. A tady, v případě Charty 77, už se našli takoví lidé, kteří říkali: „Já nebudu podepisovat něco proti, když vůbec neznám ten text.“ A naopak se začali pídít po textu Charty 77.

Média nám udělala báječnou reklamu. Kdyby podpisy a zveřejnění Charty 77 takhle nerozmazali, určitě by o nás věděli jen lidé, kteří poslouchali „štvavé“ vysílačky, a jak známo „štvavé“ vysílačky se zase všude chytit nedaly, neboť zahraniční vysílání bylo vehementně rušeno. Prostě tím, že na nás ti nahoře začali kydat bláto, Chartě 77 udělali dobrou propagaci.⁶⁵

Je pravda, že Charta 77 byla podepisována i právě v tomto Vašem bytě, ve kterém se teď nacházíme?

No to je jasný. Když někdo přišel a chtěl jí podepsat, tak jí tady podepsal. Ale

64 BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 106 ISBN 80-7178-759-0

65 tamtéž s. 106

fakt je, že některým, třeba vysokoškolákům jsme říkali: „Hele, ta Charta jen tak neskončí, raději nejdřív dostuduj, ještě to budeš jednou potřebovat, a pak přijď, když budeš ještě chtít podepsat.“ Někteří si nechali poradit. Tady nešlo o to, aby nás bylo hodně, šlo o to, aby to prostě někdo artikuloval a bylo to slyšet. To nebylo žádné masové hnutí. To bylo naopak až trochu o strach, když potom Bruno Kreisky nám všem nabídl azyl v Rakousku, všem kdo budou mít kvůli Chartě problémy nebo kdo půjdou k signatářům Charty. Tak jsme se báli, aby se nám z ní nestala cestovka. My jsme sice neměli kádrové oddělení, ale nic bych za to nedala, že pár vyčůránků taky podepsalo, aby se legálně se dostalo do ilegality.

Vaše děti se po dosažení osmnáctého roku připojovali k signatářům Charty 77. Váš syn Ondřej byl dokonce zadržen za fotografování na pohřbu profesora Patočky... Určitě se dá tedy říci, že jste bojovali za stejnou věc...

Těch osmačtyřicítek, co si děti odseděly ještě, než jim 18 bylo.... A když byly úplně malé děti, když tady byla domovní prohlídka a šly do školy, tak ještě kolikrát se mi podařilo, třeba přišla nám první deska Plastic People vydaná v Kadátě, tak jsem ji jim nacpala do aktovky a ony ji vynesli z domu, nebo nějaké papíry. Děti to měly jako takovou bojovku, to bylo dobré.

To Vás muselo určitě sblížit, ale nebála jste se o ně?

Na to jsme neměli čas, bát se. Já nevím, to byl takový nějaký optimismus a určitě to byla i ta křesťanská víra, že když člověk jde za něčím dobrým, tak někdy dostane přes prsty. Ale neznamená to, že nebude nic dělat, že nechá ty lidi, kterým se křivdí, napospas. Když už člověk začal jednou ječet, tak těžko může prostě sklápnout. Nehledě na to, že by nás prostě nenechali jen tak se stáhnout zpátky. Podle mého mínění oni byli schopni vydírat. Když viděli, že je

člověk slabý, tak ho k těm výsledkům byli schopni furt tahat a páčit z něho rozumy tak dlouho, až jim podepsal spolupráci. Zejména, když na něj něco věděli. Nejlepší obrana proti spolupráci byla, když přišel někdo sem a řekl to tady, protože celý byt byl odposlouchávaný. Přišel se svěřit, že bydlí ve služebním bytě, má rodinu a teď mu vyhrožují, že přijde o práci a tudíž přijde i o to bydlení, tak že to podepsal. Na to jsem mu řekla: „Dobrý, tady jsi to nahlásil, byt ti řekli, že o tom s nikým nesmíš mluvit, teď jsi pro ně bezcenný, teď budeš mít pokoj.“ A měl. Po 90. roce mi děkoval. A to nebyl jeden. Prostě kdo to tady na sebe požaloval, tak ten se z toho vlastně vyvlíknul.. možná.

Děti byly fantastické. Musím říct, že úderem osmnácti let podepisovaly Chartu 77. Minulý týden byla u mě Veronika, má nejmladší dcera. Stěžoval si: „Mámo, hledala jsem se v seznamu signatářů, a já tam nejsem. Vždyť já jsem se také podepisovala, když jsi byla mluvčí.“ Nevím, asi jsem v tom zmatku od začátku devětaosmdesátého roku papír s podpisem ztratila. Možná, že jsme podpisy ani nepublikovali. Už ani nevím.⁶⁶

V roce 78 jste byla jedním ze zakladatelů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, přiblížila byste mi program tohoto výboru?

Sice jsme byli vlastně všichni Chartisti, kteří působili ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, bylo to hnutí jakoby na půdě Charty, ale nebyla to přímo Charta jako taková. Byli to prostě Chartisti, kteří založili ještě jednu skupinu a to na základě, například pro mně té dávné zkušenosti, že když někdo byl perzekuován v 50. - 60. letech, tak po celé jeho rodině neštěkl ani pes. A my jsme věděli, že přinejmenším je potřeba zjistit, o co se jedná, je-li to politický vězeň, zveřejnit to v maximální míře. V tomto smyslu nám ohromně

⁶⁶ BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 111 ISBN 80-7178-759-0

pomohla Amnesty International a Helsinki Watch a další zahraniční nevládní organizace. A na druhé straně je potřeba komunikovat s tou rodinou, protože často to byla i otázka samotných tlaků, když ten živitel nebo ta máma od dětí šla do věznice, protože přepisovala Vaculíkovi fejetony nebo šířili Chartu, měli nahrávky štvavých vysílaček, které dali někomu poslouchat a pak je za to za pobuřování zavřeli. Nebo leccos se nafukovalo jako výtržnictví a tak dále. Bylo spousta postihů takových, kterých jsme si všímali. Chodili jsme k soudům, domáhali jsme se přesných informací, sháněli jsme jim advokáty, takže občas jsme i přesně věděli, co bylo v těch spisech, co bylo při tom projednání. Samozřejmě, že velmi často už jsme byli tak profláknutí, že sotva jsme se blížili k dotyčnému soudu, tak nás sebrali, nepustili nás na jednání, přestože to bylo jednání veřejné. To porušování práv bylo naprosto bezostyšné. A zase byla potřeba se proti tomu postavit a veřejně demonstrovat, že k němu dochází.

Kolik Vás ve VONSu bylo?

V tom původním VONSu nás bylo asi 15. V roce 79 nás zavřeli nejdříve deset, šest nakonec soudili, čtyři vykopli jen tak, protože už neměli sílu s tím něco dělat. Ale nádherné bylo, že když jsme byli na vycházce v takovém to kotci na Ruzyni, tak už tam bylo na dveřích napsáno, kdo všechno vstoupil další do VONSu. Takže okamžitě naskočila z řad signatářů Charty další garnitura, takže VONS fungoval až do 89. roku. A samozřejmě, že Charta byla jen takový deštník, pak už vznikaly další iniciativy, a vlastně dneska, když to člověk sleduje, tak teprve vidí, kolik se toho dělo. Nezávislé iniciativy opravdu rostly směrem k tomu devadesátému roku jak houby po dešti.

Nejen díky VONSu jste se dostala i Vy do vězení. Jaké události k tomu vedly?

No my jsme přece podvraceli republiku. My jsme byli strašní pomlouvači, protože jsme všude vykřikovali, že tady jsou političtí vězni .. a taky že byly.

Jak byste popsala Váš pobyt ve vězení? Jak bylo s Vámi zacházeno, jak ze strany dozorců, tak spoluvězňů?

No, pro mě to bylo docela zajímavé. Pro mě to byl vlastně takový studijní materiál. Protože před tím jsem se tím zabývala. Ti lidé, když je pustili z vězení, přicházeli, vyprávěli a tak dále. Fakt je, že jsem nezažila ve vyšetřovací vazbě to, co třeba zažili na vlastní kůži hoši jako třeba Jirka Gruntorád nebo ti, kdo byli v takových těch věznicích, kde je vyloženě šikanovali a týrali. Nebo třeba Jirous, že ano. Pro mě to byla Havaj a spíš i možnost si všimnout toho, kdo další tam sedí. Takže třeba jsem chápala, že Václav Havel poté, co se stal prezidentem, tak opravdu tu amnestii trošku přepísknul, protože věděl, kolik lidí nezaslouženě tam sedí, kvůli pitomostem a záminkám. Nejen ti političtí vězni, i v těch normálních kauzách tak byla spousta bezpráví. Prostě nežili jsme v právním státě.

Vy jste byla vězněna i s normálními vězni nebo jenom s politickými?

Jedině s normálními. Nás politické rozsadili tak, že jsme neseseděli nikdo spolu. My jsme se celou tu dobu nesměli vidět.

A od nich jste se dočkala jakého zacházení?

Já nemohu říct, že na mě vytvářeli nějaký fyzický nátlak. Psychický ano, to samozřejmě, ale nevím, co bych žalovala.

Jak dlouho jste byla ve vězení?

Já tam byla jenom půl roku. A pak ještě jednou po Palachovi. Pár týdnů.

Nechutné bylo, že mě dali nakonec na celu, kde byla spousta ženských a mezi nimi nějaké nasazené, které mi začaly strašným způsobem nadávat za masakr vůči mladým lidem, odehrávající se den po dni v týdnu od patnáctého ledna roku 89 na Václavském náměstí, o čemž jsem samozřejmě v nemocnici nevěděla. Byla jsem na Pankráci izolovaná za ocelovými dveřmi a pak, když jsem přišla v Ruzyni na celu, mi „spoluvězeňkyně“ předložily výtisky Rudého práva a pustily se do mě dosti nevybíravým způsobem. Tvrdily, že mou vinou mlátí lidi na Václaváku.⁶⁷

Jak jste potom v roce 89 prožívala pád komunismu? Jak vypadaly Vaše další následující aktivity?

Okamžitě byla spousta práce, protože byla potřeba mluvit s lidmi. Pro mě bylo důležité mluvit s lidmi, vysvětlovat jim co se stalo, důsledek čeho to je, co nás teď čeká a do čeho se musíme pustit. Takže jsem jezdila v postatě od čerta k ďáblu, hlavně po vysokých školách, mluvila jsem s vysokoškoláky, mluvila jsem s lidmi na venkově, kteří koukali jako vyorané myši, protože nevěděli. Musíme si uvědomit, že většina lidí se nějak v tom režimu „zařídila“. Když někdo držel hubu a krok, tak se mu v podstatě zas až tak moc nedělo. Ale pokud mu o něco šlo, měl něco víc v hlavě, chtěl prosadit nějaký vynález nebo prostě publikovat nějakou knížku nebo hrát nějakou muziku, tohle všechno bylo seříznuté, nivelizované. Ale kdo se pod tím bucharem, protože už byl hodně nízko, položil, tak toho už to netlačilo. A proto ještě dneska pořád sklízíme ovoce toho: „Co se vám dělo? Mohli jste být zticha a nikdo by vám nedělal to, co vám dělali.“

⁶⁷ BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 114 ISBN 80-7178-759-0

A došlo k listopadové revoluci. To byla pohádka! To byla naprostá fantazie, byla to snad nejkrásnější doba mého života. Stalo se něco, co se sice dalo čekat, ale přesto nám to vyrazilo dech. Když jsme v osmdesátém devátém dělali dokument k jedenadvacátému srpnu, stylizovali jsme ho i s představitelem maďarské opozice, který přišel jako turista v strakatých kalhotách a slamáku, asi proto, aby byl nenápadný. V tu dobu jsem byla ještě hlídaná, ale podařilo se mi proklouznout na Karlovo náměstí, kde jsem s ním mluvila. Pak se někde sešel se Sašou Vondrou, který byl můj spoluhlavčí. Nevím, zda se sešel také s Tomášem Hradílkem, protože ten byl až z Lipníku nad Bečvou. Tomáše Hradílka si moc vážím. Obětavě zajížděl do Prahy každý víkend, přestože pracoval velmi těžce na pile. Obrovsky se pro věc obětoval. No, abych nezapomněla na procházku s představitelem maďarské opozice po Karlově náměstí... Dohodli jsme se na společném prohlášení, které jsme opravdu k jedenadvacátému srpnu publikovali. Stála tam jedna krásná věta: „Dny komunismu jsou sečteny.“ Když jsem si větu přečetla, trochu ironicky jsem si povzddechla: „To určitě! Ale kdy?“ Ono to však nakonec přišlo dřív, než se mi ještě v létě zdálo. Takřka ze dne na den.⁶⁸

Myslíte si, že se lidé z komunistického režimu u nás nějakým způsobem poučili? Že pokud bychom se ještě někdy dostali pod totalitní vládu, že bychom se bránili víc nebo jinak?

Jak kdo. Vždycky jsem byla optimista a počítám s mladými lidmi. Fakt je ten, že ta zkušenost je těžko přenosná, ale čím více se o to mladí lidé zajímají, čím více se tím zabývají.. Tady je teď spousta věcí už naprosto samozřejmých a nepředstavitelných. „Jak jste mohli být tak blbý a proč jste si tohle a tamto nechali líbit a jak je to možný?“ Dneska se dějí zase jiný špatný věci. Ano, ale dneska, když už tu špatnou věc prostě prokážete a nevzdáte to, tak většinou to

⁶⁸ BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. s. 117 ISBN 80-7178-759-0

vede k nějakému výsledku. Takže je potřeba být aktivní a vědět, že svoboda něco stojí, že občan má-li být důstojně sám sebou, tak musí trvat na svých občanských právech a uplatňovat je. Přinejmenším jít k volbám, pro pána krále. Jak může někdo nejít... no darmo mluvit. Je mi líto těch jihočeských mladých, protože tam prostě k volbám šli hlavně ti, kterým se nic nedělo a co byli zvyklí chodit a vždycky hlasovat na 99,9 %, ti ostatní se na to vybodli a teď to mají ti mladí odnést? Nebo za ně čistit tenhle Augiášův chlív?

Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřila na jednu z kapitol novodobých dějin našeho národa, a to konkrétně na období vlády jedné strany, na období, které pro jedny bylo „starými zlatými časy“ a pro druhé obdobím „novodobé doby temna“.

Jedná se zhruba o čtyřicetileté období od konce 2. světové války do tzv. sametové revoluce na konci let osmdesátých, v úvodu kterého se dostala k moci jedna politická strana, jejíž vláda se záhy změnila v diktaturu. Změnila se v diktaturu jedné strany, která se držela u moci prostřednictvím uplatňování nedemokratických postupů vůči svým politickým a názorovým oponentům a omezováním lidských práv a občanských svobod svých spoluobčanů. Jako reakce na to se postupně začaly formovat nezávislé iniciativy, jejichž členové a stoupenci se zasazovali za obnovení potlačených svobod i demokracie ve státě jako takové. Přestože jde o minulost relativně nedávnou, pro mladou generaci se již jedná o historii, kterou znají jen částečně a pouze zprostředkovaně.

Komunistická totalita a dissent, resp. komunita disidentů stojící v opozici proti totalitnímu zřízení v tehdejší Československu, byly za uplynulých dvaadvacet let poměrně často předmětem zkoumání nejrozličnějších historiků, politologů či jiných odborníků. Stejně tak se této problematice opakovaně věnují i massmédia. Zájemce o tuto problematiku má tudíž možnost nalézt dostatek zdrojů informací. Pravdou však je, že často jsou publikovány informace zejména o zásadních zlomových historických událostech, předmětem prezentací bývají nejčastěji životní osudy nejvýznamnějších disidentů, zejména těch, kteří se v polistopadovém období zapojili do vrcholové politiky. Poněkud stranou zájmu zůstávají osudy mnohých „řadových“, neméně aktivně vystupujících odpůrců totalitního režimu, kteří po pádu komunismu nezaujali nejvyšší posty. Autor této bakalářské práce si proto dal za cíl přiblížení životního příběhu jednoho z nich, a to paní Dany Němcové. Tato psycholožka, disidentka, signatářka a mluvčí Charty 77 a spoluzakladatelka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných se i po pádu

komunismu aktivně podílela na demokratizaci naší společnosti, a přesto nevstoupila do všeobecného povědomí takovou měrou, jako jiní její kolegové z disentu. Prostřednictvím autorova rozhovoru s paní Němcovou v praktické části se podařilo této bakalářské práci částečně zmapovat vybraná období jejího života a zasadit je do kontextu doby, jednotlivých historických událostí a politického vývoje v komunistickém Československu. Díky autentickým vzpomínkám Dany Němcové a jejímu vstřícnému přístupu se daří této práci nejen stroze prezentovat jednotlivá historická fakta, ale i přiblížit lidský rozměr jednotlivých popisovaných událostí.

Zpracovávaná problematika nabízí podněty k dalšímu zkoumání. Vedle paní Dany Němcové mezi námi žijí další aktéři popisovaných událostí, jejichž životní osudy mají své vlastní osobní rozměry hodné zaznamenání. Jejich zdokumentování jistě přispěje k doplnění mozaiky obrazu naší společnosti a doby druhé poloviny dvacátého století.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALAN, J., et al. *Alternativní kultura – Příběh české společnosti 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2001. ISBN 80-9000160-6-5 s. 33

BÁRTA, Jan. Dana Němcová - Lidé mého života. 1.vyd. Praha: 2002. ISBN 80-7178-759-0

DOSKOČIL, Zdeněk; aj. *Česká a Slovenská společnost v období normalizace*. Bratislava: Veda, 2003. ISBN 80-224-0747-X

ESANCON, Alain. *Nemoc století. Komunismus, nacismus a holocaust*. 1. vyd. Praha: Themis, 2000. ISBN 80-85821-3

HARNA, Josef. *Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Historický ústav AV ČR, 2007 ISBN 978-80-7286-110-1

HAVLÍČEK, A.- TURNER, J., *Hnědá kniha*. 1. vyd. Praha: 2011. Divus, ISBN 978-80-86450-59-9 *neustránkováno*

HEJL, V., et. al. *Vývoj Charty: záznam z konference ve Franken*. 1. vyd. Köln: Index; München: Opus bonum, 1981. ISBN neuvedeno

HLAVSA, M.-PELC, J., *Bez ohňů je underground*. 1. vyd. Praha: Mat'a, 1992. ISBN 80-90300-1-1

HUSÁK, Petr. *Česká cesta ke svobodě, díl I.: Revoluce a co?* 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 1999. ISBN 80-7207-299-4.

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. 2. vyd. Praha: Kosmas, 2003. ISBN 80-7178-749-3

JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-85765-43-8

JIROUS, Ivan. *Magorův zápisník*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. Zpráva o třetím hudebním obrození, ISBN 80-7215-033-2

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948 – 1953*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3

KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. 1. vyd. Brno: Barrister&Principal, 2005. ISBN 80-865748-98-5

KAPLAN, K. - PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1

KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936–1989 I*. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2009. ISBN 978–80–7432–012–5

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám „normalizace“*. 1.vyd. Praha: Maxdorf, 1994, ISBN 80-85800-12-8

PREČAN, Vilém. *Charta 77 : 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. 1. vyd. Scheinfeld: Československé středisko nezávislé literatury, 1990. ISBN 80-900422-1-X

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

60. léta - důsledky vítězství socialismu [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/60/60_01.php>

Akční program KSČ [online]. [cit. 2013-02-3]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni_prg68.php>

Cenzura Úřad pro tisk a informace [online]. [cit. 2013-03-5]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_04.php>

Charta 77; Mezinárodní vědecká konference u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77 [online] [cit. 2013- 03-10] Dostupné na WWW: <<http://www.charta2007.cz/index.php?sh=dokum/5>>

Charta 77: Mezinárodní vědecká konference u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77; Ztroskotanci a samozvanci [online] [cit. 2013- 02-11] Dostupné na WWW: <<http://www.charta2007.cz/index.php?sh=dokum/6>>

Jan Palach – živé pochodně [online]. [cit. 2013-03-1]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_palachj_poch.php>

Moskevská jednání v srpnu 1968 [online]. [cit. 2013-02-3]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/mosk_jedn68.php>

POVOLNÝ, Daniel. *Vojenské řešení Pražského Jara*. Praha: 2008. [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.army.cz/assets/multimedia-a-knihovna/publikace/vojenska-historie/20-prazske-jaro_i-dil_-internet.pdf>

Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/proc/proc_horakovam.php>

Rok 1968, neděle 25. srpna 1968 [online]. [cit. 2013-02-3]. Dostupné z WWW: <<http://www.totalita.cz/1968/19680825.php>>

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) [online] [cit. 2013-02-11] Dostupné na WWW: <<http://www.vons.cz/uvod>>

SEZNAM PŘÍLOH

1. Obrázky.....	I
-----------------	---

PŘÍLOHY

OBRÁZKY

Dana Němcová (r.1998)

The Plastic People of the Universe (r.2011)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Václav Slavík

Obor: Mediální a komunikační studia

Forma studia: prezenční

Název práce: Politický vězeň – Dana Němcová

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 48

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 11

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Mgr. Anna Huliciusová